

Sökande

Hässleholms Industribyggnads AB
Norra Stationsgatan 2A
281 48 Hässleholm

Ombud:

Advokat Magnus Berg
Advokataktiebolaget Nordic Law
Skeppsbron 11
211 20 Malmö

SAKEN

Ansökan om lagligförklaring av dammanläggning m.m. samt tillstånd till vattenkraftverksamhet vid Hammarmölledammen på fastigheten Tormestorp 5:31, Hässleholms kommun

Avrinningsområde: 88   N: 6217735   E: 419832   Kraftverk
(Helge å)   N: 6217536   E: 419689   Dammanläggning
(SWEREF 99TM)

DOMSLUT

Urminnes hävd

Mark- och miljödomstolen beslutar att anläggningen och verksamheten vid vattenkraftverket på fastigheten Tormestorp 5:31, Hässleholms kommun, inte omfattas av urminnes hävd.

Lagligförklaring

Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om lagligförklaring av befintlig vattenkraftsanläggning bestående av betongdamm med tillhörande fyllningsdammar på ömse sidor, överfallsutskov med tillhörande rör för minimitappning och bottenutskovslucka samt tilloppstub, turbiner och kraftstation med tillhörande utloppskanal.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen bedömer att den i målet ingivna miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken så att miljöbedömningen kan slutföras.

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om att lämna tillstånd till att för kraftproduktion driva vattenkraftsanläggningen för en utbyggnadsvattenföring om max 2,3 m³/s och i vad på vattenkraftverksdammens praktiska drift beror, reglera vattennivån i dammen på så sätt att den inte överstiger nivån +73,00 (motsvarande kanten på överfallsutskovet) och inte understiger + 72,45.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken tidigare bestämda avgiften för målets prövning.

Rättegångskostnader

Hässleholm Industribyggnads AB ska ersätta Länsstyrelsen i Skåne län för rättegångskostnader med totalt 121 600 kr (exklusive mervärdesskatt) och Kammarkollegiet med totalt 33 489 kr, varav 26 000 kr för arbete (exklusive mervärdesskatt) och 6 000 kr för tidspillan (exklusive mervärdesskatt) samt 1 459 kr för utlägg (inklusive mervärdesskatt). På beloppen utgår ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

BAKGRUND OCH HISTORIK

Hässleholm Industribyggnads AB (HIBAB) är ett helägt kommunalt bolag och ägare till fastigheten Tormestorp 5:31 och aktuell vattenanläggning, den s k Hammarmölledammen. Anläggningen är belägen i Hovdalaån sydväst om Hässleholms tätort och söder om Finjasjön.

Enligt HIBAB är syftet med ansökan att bolaget vill kunna förse Hovdala slott med förnyelsebar energi samt bibehålla de höga naturvärden som finns i området. Kraftverket har de senaste åren producerat ca 750 000 kWh/år.

Driften av kraftverket är i dag utarrenderad. Länsstyrelsen i Skåne förelade den 14 februari 2017 arrendatorn, Ekstam Aqua-Kraft AB såsom verksamhetsutövare, att senast den 1 augusti 2018 upphöra med vattenavledning för turbindrift. Förbudet villkorades dock av att fastighetsägaren senast den 1 augusti 2018 ansökt om tillstånd till verksamheten.

Sökanden HIBAB har bland annat redovisat följande om anläggningens historik. Mellan 1917 och 1975 drevs kraftstationen av Sösdala Kraft AB. Driften upphörde 1975 för att återupptas 1987 av en ny arrendator, Ekstam Aqua Kraft AB. Från skriften *Försvunna miljöer på Hovdalafältet* har följande beskrivning hämtats: *"1916 arrenderades fallet vid Hammarmölledamm på 49 år av Sösdala Kraft AB till en elektrisk kraftstation. ... 1937 förbättrades anläggningen genom att dammfästet byggdes på och vattenmagasinet utökades. Fallhöjden blev hela 24 meter. Tio år senare uppfördes en ny kraftstation med förbättrad utrustning.*

Vid halvårsskiftet 1975 upphörde driften vid kraftstationen och utrustningen monterades ner.

1987 arrenderades fallet och byggnaderna åter ut ..."

"1916 byggde Sösdala Kraft AB en elektrisk kraftstation vid fallet."

I en PM upprättad av ENCO Energy Consulting, daterad 2012-04-10, anges att det i den ursprungliga kraftstationen fanns två turbiner, en francis tvilling och en francis singel. Total installerad effekt var 224 kW att jämföra med dagens 395 kW. Dagens turbiner installerades någon gång under mitten/slutet av 1940-talet.

Det finns inga uppgifter på hur kraftverksdriften bedrevs mellan 1917 och 1975, men sökanden förutsätter att kraftverket liksom i dag körts med en viss regleringsamplitud.

ANSÖKAN

Yrkanden

Hässleholms Industribyggnads AB, "Bolaget", yrkar, så som ansökan slutligen framställts, att mark- och miljödomstolen,

- a) i första hand fastställer att dammen med stöd av bestämmelserna om urminnes hävd ska anses tillkommen i laga ordning, det vill säga enligt motsvarande bestämmelser i miljöbalken, och
- b) i andra hand, för det fall domstolen inte anser att dammen har ett miljötillstånd med stöd av reglerna om urminnes hävd, med stöd av 17 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken, lagligförklarar på fastigheten Tormestorp 5:31 befintlig vattenkraftsanläggning bestående av betongdamm med tillhörande fyllningsdammar på ömse sidor, överfallsutskov med tillhörande rör för minimitappning och bottenutskovslucka samt tilloppstub, turbiner och kraftstation med tillhörande utloppskanal, vilka redovisas i till ansökan bifogad teknisk beskrivning jämte bilagor, och
- c) ger bolaget tillstånd att för kraftproduktion driva ovan angiven vattenkraftsanläggning för en utbyggnadsvattenföring om max 2,3 m³/s och i vad på vattenkraftverksdammens praktiska drift beror, reglera vattennivån i mellan nivån +73,00 (motsvarande kanten på överfallsutskovet) och + 72,45.

Vidare yrkar bolaget att mark- och miljödomstolen,

- d) fastställer arbetstiden i målet till ett (1) år från det att domen i målet vunnit laga kraft, och
- e) fastställer tiden för anmälan om oförutsedd skada till fem (5) år från utgången av arbetstiden, och
- f) godkänner den till ansökan fogade miljökonsekvensbeskrivningen (MKB), och
- g) med stöd av 3 kap. 2-5 §§ förordningen (1998:940) om avgift för prövning och tillsyn enligt miljöbalken fastställer prövningsavgiften till det belopp som domstolen tidigare beslutat om och
- h) fastställer att vattenkraftens tillgodogörande vid ovannämnda kraftverk tillkommer fastigheten Tormestorp 5:31 såsom strömfallsfastighet, och
- i) fastställer den ersättningsfria andelen enligt bestämmelsen i 31 kap. 22 § miljöbalken till 1/20 av produktionsvärdet.

Förslag till villkor

Bolaget föreslår att följande villkor föreskrivs för tillståndet.

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan jämte bilagor samt enligt vad sökanden i övrigt har uppgett eller åtagit sig i målet.
2. Vid dammen i anslutning till dämnet ska det finnas en pegel där höjderna +72,45 och + 72,70 finns väl utmärkta. (Mark- och miljödomstolen noterar att sökanden i yrkande c – se ovan – angivit + 73,00.)
3. Att det vid drift av vattenkraftanläggningen ska finnas ett intagsgaller med en spaltvidd om 18 mm.
4. Vid underhålls- och förstärkningsarbeten på dämnet ska försiktighetsåtgärder vidtas för att förhindra spill från gjutning och från entreprenadfordon. Bästa möjliga teknik ska användas. Tankning av entreprenadfordon får inte ske i anslutning till dammen eller vattendraget.
5. Ett kontrollprogram ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten och ges in till tillsynsmyndigheten senast tre (3) månader efter lagakraftvunnen dom.

Bolaget har under huvudförhandlingen bekräftat att föreslagna villkor även gäller yrkandet om urminnes hävd respektive om lagligförklaring.

Åtagande inom det allmänna villkoret

HIBAB har under huvudförhandlingen uppgett att bolaget åtar sig att tillgodose en minimitappning om 50 l/s till den ursprungliga fåran inom ramen för driften för vattenkraftverket mellan + 72,45 och + 73,00.

HIBAB har efter huvudförhandlingen uppgett att bolaget åtar sig därutöver att så länge dammen är på plats och i vad på vattenkrafts-dammens praktiska drift beror enligt yrkandet under punkten c) ovan alltid tillse att en minimitappning sker till naturfåran nedströms dammen genom ett i dammen placerat femtumsrör. Vidare åtar sig bolaget att så länge kraftstationen är i drift ha ett intagsgaller med en spaltvidd om 18 mm anbringat framför tilloppstuben till kraftstationen. Utformning av intagsgallret ska om inte domstolen beslutar annat tas fram i samråd med sakkunnig.

Urminnes hävd

Det har funnits någon form av anläggning för utvinning av vattenkraft med dämmande funktion på plats sedan 1600-talet. Av kartmaterial ävensom av fotografier från platsen, vilka togs i samband med att dammen torrlades 2013, visar på rester av ett stenmursliknande dämme vars överkant ligger på +70,6 m ö h, att jämföras med dagens dammbyggnad där överkanten på överfallsutskovet ligger på +73,0 m ö h. Det äldre dämmet bedöms ha funnits på plats väl innan 1880, det vill säga mer än två mansåldrar innan införandet av 1972 års jordabalk. Trots att det äldre dämmet har en lägre höjd än dagens dämme får detta, med beaktande av att det bara skiljer ca 2,4 m i höjd i förhållande till befintligt dämme, anses vid tidpunkten ha utgjort ett sådant vandringshinder att förhållandena avseende fiskvandring inte i något väsentligt avseende skiljer sig från dagens förhållande med nuvarande dämme. Med hänvisning till förarbetsuttalanden vad gäller beviskravet ifråga om äldre förhållanden på plats anser HIBAB att bolaget, genom de uppgifter som nu presenterats i målet, i tillräcklig utsträckning visat att det funnits ett dämme

på plats som utgjort vandringshinder sedan väl före 1880 och att denna verksamhet fram till 1972 har bedrivits obestridd utan invändningar från vare sig enskilda eller allmänna intressen.

Under huvudförhandlingen har sökanden kompletterat med sin uppfattning att dagens verksamhet inte skiljer sig särskilt från den dåvarande, och hänvisar till avgörande i Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) (mål M 1328-19). Därutöver anför sökanden att det även finns andra anläggningar i vattendraget som förhindrar fiskvandring. Enligt kontakter med fiskeintressen för vattendraget har ingen fiskvandring varit möjlig sedan 1600-talet.

Med beaktande härav föreligger således tillräckliga skäl för domstolen att fastställa att dagens verksamhet bedrivs med stöd av urminnes hävd och denna hävd ska anses utgöra ett tillstånd enligt miljöbalken.

Lagligförklaring

Under huvudförhandlingen framför sökanden att en lagligförklaring ska ske i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gällde när anläggningarna uppfördes. Anläggningen uppfördes 1916, alltså ska 1880 års vattenrättsförordning gälla (jämför MÖD mål M 1242-17). Vad gäller fiske hänvisas till 10 § i förordningen. Under år 1937 utfördes endast en påbyggnad som inte föranleder att 1918 års vattenlag ska gälla.

Vad gäller regleringen under perioden 1917-1975 var den troligen samma som idag.

Under 2003 byttes löphjul ut på en av turbinerna, något som sökanden menar inte har någon betydelse i målet.

Förhållandet till Nationell plan

Under målets prövning har sökanden tillfört information kring den beslutade nationella planen och även yrkat att domstolen ska inhämta ett särskilt yttrande från Länsstyrelsen i Skåne län samt Kammarkollegiet.

Sökanden uppger att regeringen den 25 juni 2020 har beslutat att anta Nationell plan för moderna miljövillkor. Av beslutet framgår att alla myndigheter ska bevaka och vidta de åtgärder som behövs vid en prövning av vattenkraft för att prövningens sammantagna negativa inverkan på en nationell tillgång på vattenkraftsel ska hållas till ett minimum och att största möjliga hänsyn skall tas till riktvärdet 1,5 terawattimmar.

Av regeringens beslut följer bland annat att myndigheterna ska beakta möjligheterna till undantag från miljö kvalitetsnormer (MKN) och att förklarande av vatten såsom varande kraftigt modifierat ska användas fullt ut. Härtill kommer att myndigheterna så långt det är möjligt ska förhindra utrivningar av vattenkraftanläggningar ävensom att produktionen från vattenkraftanläggningen påverkas i så liten omfattning som möjligt.

Oaktat att det i förevarande mål inte är frågan om omprövning för moderna miljövillkor så är det sökandens uppfattning att de bevekelsegrunder för bibehållande av den nationella vattenkraften som redovisas i regeringens beslut även måste beaktas inom ramen för denna prövning.

Mark- och miljödomstolen noterar att länsstyrelsen bland annat erinrar om att det inte är länsstyrelsen, utan Vattenmyndigheten, som ansvarar för frågorna om mindre stränga krav och kraftigt modifierade vatten enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) (VFF) varför sådana frågor bör riktas till Vattenmyndigheten.

Länsstyrelsen bemöter dock bakgrunden till varför myndigheten inte lyft dessa frågor i målet. Riktvärdet på 1,5 TWh har enligt länsstyrelsens bedömning ingen vägledande funktion i en specifik prövning enligt miljöbalken i domstol. I domstolsprövningen utgör gällande och beslutade MKN utgångspunkten i prövningen. Länsstyrelsen har i tidigare yttranden framfört de lagstöd som ligger till grund för att beslutade MKN ska följas och inte får äventyras, vilket alltså är gällande. I ett regionalt perspektiv utgör elproduktionen vid Hammarmölledammen någonstans mellan 0,63 - 0,65 % av den vattenkraftproducerade elen i Skåne. Den

elproduktion som sker vid Hammarmölledammen kan således inte anses utgöra en betydande del av varken den nationella eller regionala elproduktionen. Den ringa elproduktion som sker vid Hammarmölla orsakar en stor påverkan på de höga naturvärden som finns i vattenförekomsten. Givet den ringa produktion av förnybar el vid anläggningen kan denna ur ett samhällsperspektiv utan orimliga kostnader tillgodoses på annat vis. Exempelvis genom produktion av förnybar el genom andra energislag (vind eller sol) eller genom effektökning i vattenkraftsanläggningar på platser där nyttan med verksamheten överväger skadan från verksamheten. Givet Hovdalaåns höga naturvärden skulle dessa alternativ enligt länsstyrelsens bedömning vara väsentligt bättre för miljön. Länsstyrelsen bedömer således att anläggningen vid Hammarmölla orsakar en större skada på de allmänna intressena i Hovdalaån än vad anläggningen kan anses kompensera för med den ringa produktion av förnybar energi som sker vid anläggningen.

I sammanhanget kan också, enligt länsstyrelsen, nämnas att Hammarmölla utgör ett så kallat klass tre kraftverk enligt rapporten "*Vattenkraftens reglerbidrag och värde för elsystemet*" (ER 2016:11). Avseende klass tre kraftverk anges i denna rapport bland annat följande: "*I klass tre hamnar ca 1 700 anläggningar med ett så litet reglerbidrag att det inte bör ligga till grund för KMV eller mindre stränga krav.*" Åtgärder i form av faunapassage som gynnar åns fiskbestånd är av stor vikt för flodpärlmusslan i Hovdalaån vars livscykel är beroende av fisk. Därmed framgår det även av den rapport över musselinventeringar som Hushållningssällskapet tagit fram att åtgärder behövs för att gynna fiskbestånden i Hovdalaån för att i sin tur gynna flodpärlmusslorna så att arten inte ska dö ut. Detta är en art som också är upptagen i art- och habitatdirektivet. Länsstyrelsen menar att denna rapport styrker de argument som länsstyrelsen framfört i tidigare yttranden om att åtgärder för att gynna fiskbestånden, exempelvis genom att säkerställa fungerande passagelösningar i upp- och nedströmsriktning samt att kostnaderna för dessa, ur ett samhällsperspektiv, inte kan anses vara för kostsamma för att avhjälpa den negativa påverkan som dämningen och vattenkraftsproduktionen har i Hovdalaån. I musselinventeringen framgår att signalkräfta påträffats i Hovdalaån även uppströms dammen. Därmed utgör inte risken för spridning av signalkräfta ett argument för att

inte anlägga en fiskväg som säkerställer såväl fungerande upp- som nedströmspassage förbi Hammarmölledammen. I sammanhanget ska också poängteras att aktuellt mål är en nyprövning. I en nyprövning ska verksamhetens lokalisering också prövas enligt 2 kap. miljöbalken. Länsstyrelsen bedömer att det med nödvändiga anpassningar skulle kunna ske en fortsatt dämningverksamhet på platsen men att detta *inte* går att kombinera med att vatten avleds till turbinerna givet Hovdalaåns låga flöden (medelvattenföring 0,73 m³/s). Det eftersom sökande inte kunnat visa hur funktionen i en fiskväg som säkerställer fungerande upp- och nedströmsvandring förbi dammanläggningen kan åstadkommas om vatten också ska avledas till turbinerna givet Hovdalaåns i sammanhanget låga flöden. Länsstyrelsen finner därmed att Hovdalaån inte utgör en lämplig lokalisering för ett vattenkraftverk vid en bedömning enligt 2 kap. miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen noterar att Kammarkollegiet har avstått från att yttra sig med anledning av sökandens begäran.

Rådighet

HIBAB yttrar att bolaget är lagfaren ägare till fastigheten Tormestorp 5:31 och har därför sådan rådighet som krävs enligt 2 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet för att bedriva den sökta vattenverksamheten.

I samband med huvudförhandling i målet har länsstyrelsen väckt frågan om själva Hammarmölledammen samt dammanläggningen ingår i fastigheten Tormestorp 5:31, då dessa inte är markerade på det sättet på lantmäteriets fastighetskarta. Under och efter huvudförhandlingen har sökanden kompletterat sin ansökan med en utredning av lantmäterimyndigheten i Hässleholms kommun och anfört bland annat följande. All mark ägs av bolaget sedan 2005. Området tillhör idag Tormestorp 5:31. Mark- och miljödomstolen noterar att länsstyrelsen under huvudförhandlingen förklarar att myndigheten inte längre har någon invändning gällande rådigheten.

Dammsäkerhetsklass

Bolaget redovisar att, enligt en dom från Mark- och miljööverdomstolen den 8 februari 2021, tillhör anläggningen dammsäkerhetsklass B.

Teknisk beskrivning

Befintlig anläggning

Vattenkraften på platsen har nyttjats sedan 1600-talet. Nuvarande damm byggdes 1916 och byggdes om 1937 för att möjliggöra en ökad dämning med 2 m. År 1937 gjöts även en betongvägg framför utskovsluckorna och istället för luckor anlades ett överfallskibord.

Dammen utgörs av en ca 41 m lång betongdamm som är motfylld med jordfyllning på nedströmssidan. Anslutningarna till naturlig mark på vänster och höger sida utgörs av låga fyllningsdammar, 1-1,5 m höga. Högsta dammhöjd (avser betongdammsdelen) uppskattas till 6 m.

Avbördningsanordningarna utgörs av ett överfallsutskov samt en mindre bottenutskovslucka som kan användas om magasinet behöver tömmas. Med vattenytan vid dammkrön kan ca 15 m³/s avbördas över överfallsutskovet.

Vatten från magasinet leds genom en tub av betong till kraftverket som ligger drygt 200 m nedströms dammen. Nuvarande tub är från 1987, då den ersatte en tidigare trätub. Tuben är ca 240 m lång och har en invändig diameter på 1,2 m. Tuben är dimensionerad för att klara ett flöde på 4,5 m³/s.

Kraftstationen nyttjar en fallhöjd på 24 m. I kraftstationen finns två francisturbiner. Den ena ger effekten 220 kW vid ett flöde på 1,3 m³/s och den andra ger 175 kW vid ett flöde på 1 m³/s. Turbinerna är tillverkade i mitten av 1940- talet och bedöms vara i gott skick. Löphjulen byttes ut mot nya i rostfritt stål år 1985 för ena turbinen och år 2003 för den andra turbinen.

Utloppskanalen består av en övre stenskodd del, som är ca 30 m lång, vilken ansluter till en troligtvis naturlig fåra. Sammanflöde med "huvudfåran" sker efter ca 130 m.

Befintlig drift, reglering och minimitappning

Vid större tillrinning än installerad drivvattenföring 2,3 m³/s körs ca 2,3 m³/s genom kraftverket och resten avbördas genom utskovet till den naturliga fåran. Vid mindre tillrinning än 2,3 m³/s körs turbinerna tills ytan sjunkit till 25 cm under normalvattenytan, dvs. till ca +72,45 m. Därefter stannar kraftverket tills ytan stigit igen.

Vattenytan i magasinet ligger normalt ca 30 cm under krön på överfallsutskovet, dvs. på nivå ca +72,70 m. Kraftverket körs tills vattenytan sjunkit till en nivå 25 cm under normalvattenytan, vilket motsvarar en nivå på ca +72,45 m. Sen stannar kraftverket och startar igen när ytan åter stigit med 25 cm.

Under huvudförhandlingen framkom att det enda sätt som föreligger att sänka vattenytan från +73,00 ned till +72,70 är att leda motsvarande vattenvolym genom kraftverkets turbiner. Med anledning därav ändrar sökanden slutligen sin yrkade regleringsamplitud till att vara mellan + 72,45 och + 73,00.

Tillrinningen utnyttjas med hjälp av regleringsamplituden, vilken behövs för att kunna köra kraftverket. Lagringskapaciteten (regleringsvolymen) i magasinet är mycket begränsad, ca 15 000 m³, varför möjligheterna till korttidsreglering är mycket begränsade. Under en riktigt torr sommar då det inte är någon tillrinning sjunker vattenytan i magasinet pga. avdunstning och utflödet genom röret, även om kraftstationen inte körs. Den naturliga flödesvariationen i den naturliga åfåran är stor, från väldigt lite vatten vid torra somrar till flera m³/s vid högflöden. Den naturliga flödesvariationen är stor varför det är marginellt som den begränsade regleringsvolymen påverkar flödesbilden nedströms kraftverket. Hela tiden släpps minvattenföringen förbi anläggningen, varför det endast blir torrt nedströms kraftverket vid extrema naturliga torrperioder. Vattenföringen nedströms kraftverket är således mer väderberoende än beroende av bolagets drift av kraftverket.

Mintappning självregleras genom trycksatt rör som är placerat 1 m över botten på uppströmssidan av dammen, vilket medför att intaget ligger på nivån + 67,50 och dammens botten ligger på + 66,50. Lutningen på röret är närmare 50 %.

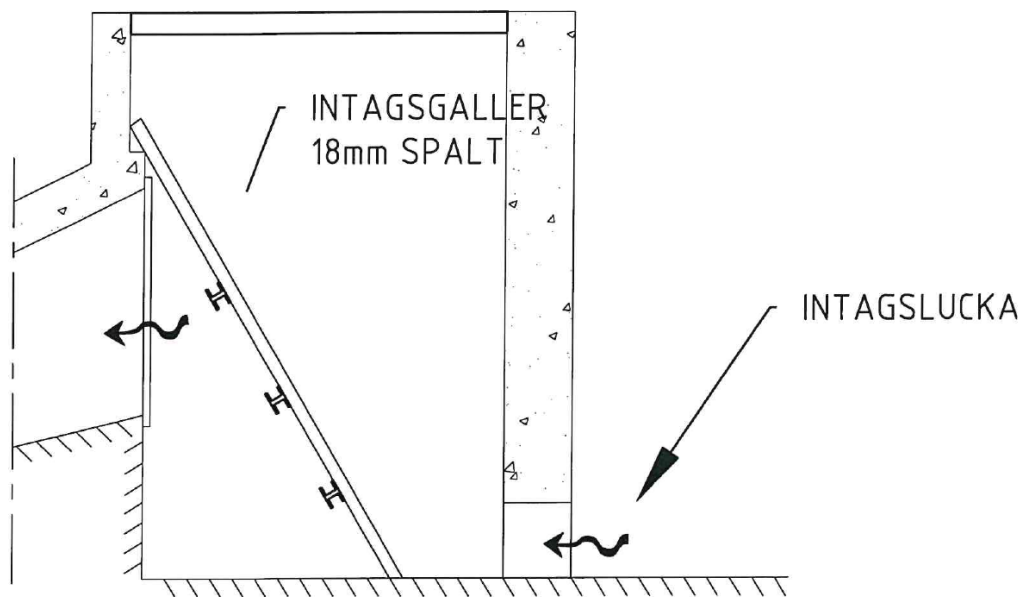
Tappningen uppgår till ca 50 l/s vid normalvattenyta och den påverkas i mycket liten grad av regleringsamplituden. Mintappningen säkerställer att åfåran mellan damm och kraftstation samt nedströms kraftstationen aldrig går torr i vad som avser drift av vattenkraftsanläggningen.

Planerade åtgärder

För att säkerställa en fortsatt hög dammsäkerhet behöver vissa förstärknings- och underhållsåtgärder ske på dammen. Bolaget gör slutligen bedömningen att de förstärknings- och underhållsarbeten som behöver utföras i närtid inte kommer att beröra uppströmssidan av dämet. Dessa åtgärder kan således ske utan att dammen behöver avsänkas och ävensom i övrigt i torrhet.

El- och kontrollutrustningen i kraftstationen är i behov av upprustning/modernisering och kommer på sikt att bytas ut.

Efter huvudförhandlingen har sökanden kompletterat sin ansökan med en måttsatt ritning över ett nytt intagsgaller med 18 mm spalt respektive en ritning över placering av intagsgallret i dammbyggnaden, se figur 1 nedan.

Figur 1 Nytt intagsgaller

Sökanden har efter huvudförhandlingen kompletterat sin ansökan med en PM, i form av en åtgärds- och kostnadssammanställning. Skälet till framtagandet av denna PM är att domstolen har ställt frågan vilka åtgärder som behöver vidtas med anledning av att Hammarmölledammen numera har erhållit dammsäkerhetsklass B. Enligt inlämnat PM är anmärkningarna sådana som ur dammsäkerhetssynpunkt bedöms behöva åtgärdas inom en nära framtid.

Åtgärderna som kostnadsbedömts baseras på anmärkningar och rekommendationerna i en fördjupad inspektion (FI) 2021.

Tabell 1: Sammanställning av bedömda kostnader

Anläggningsdel	Bedömd kostnad
Vänster och höger kröndamm	1 250 000 kr
Vänster överfallsutskov, v.s.	75 000 kr
Vänster överfallsutskov, h.s.	100 000 kr
Byggherrekostnader mm (20%)	285 000 kr
Summa:	1 710 000 kr

Föreslagen reglering/vattenhushållning/minimitappning

Installerad drivvattenföring är 2,3 m³/s (1+1,3). Vid en tillrinning < MQ körs bara ett aggregat.

Mintappning självregleras genom trycksatt rör, ca 50 l/s. Mintappningen säkerställer att åfåran mellan damm och kraftstation samt nedströms kraftstationen aldrig går torr i vad som avser drift av vattenkraftsanläggningen.

Hydrologiska förutsättningar och möjligheten att anlägga faunapassage

Med anledning av begäran från domstolen har sökanden kompletterat sin ansökan. Av kompletteringen framgår bland annat följande.

Värden på vattenföring nedan skiljer sig något från de värden som anges i bilaga 3 till ansökan, eftersom SMHIs modellberäknade flöden uppdaterats sedan dess.

Medelvattenföring, MQ	0,73 m ³ /s
Medelhögvattenföring, MHQ	2,47 m ³ /s
Medellågvattenföring, MLQ	0,13 m ³ /s
50-årsflöde	4,17 m ³ /s

Enligt länsstyrelsen sker uppvandring av fisk under perioden september-november. Flödena under september-oktober är med några få undantag lägre än medelvattenföringen. För flera år är flödena så låga som 0,2 m³/s eller lägre under september till oktober. Om en fiskväg anläggs ska dessa låga flöden räcka till såväl fisktrappa som mintappning i den naturliga åfåran, vilket innebär att det kommer att vara mycket begränsad mängd vatten i fiskvägen under huvuddelen av den period då fisken vandrar upp.

Bolaget har översiktligt låtit utreda två möjliga alternativ till fiskvägar. Det saknas provfiskedata från området men den allmänna uppfattningen är att det förekommer bäcköring både uppströms och nedströms Hammarmölledamm. Hydrauliska

förutsättningar för en väl fungerande fiskväg för framförallt öring är baserat på rekommendationer i Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14.

På grund av den branta terrängen och brist på utrymme i ravinen är det inte tekniskt möjligt att anlägga en faunapassage, såsom omlöp, som möjliggör passage av många olika arter. Det som kan vara tekniskt möjligt är att anlägga en teknisk fiskväg med brant lutning. Den varierande och i många fall låga tillrinningen till dammen möjliggör enbart ett litet flöde i en sådan fiskväg. De enda arter som teoretiskt skulle kunna ta sig uppför en sådan fiskväg är starksimmande fiskar.

Alternativ 1 är en fiskväg förbi dammen som ansluter till huvudfåran strax nedströms dammen. Alternativ 2 är en fiskväg förbi dammen som ansluter till huvudfåran nedströms punkten där utloppet från kraftstationen möter huvudfåran.

För alternativ 1 gäller bland annat att en förutsättning för att få tillräckligt med vatten i fiskvägen är att all minimitappning går genom fiskvägen, dvs. huvudfåran torrläggas på en sträcka av minst 40 m. Ett flöde på 50 l/s räcker dock inte på långa vägar för en väl fungerande fiskväg. En generell riktlinje är att det krävs minst 200 l/s i en fiskväg och minst 500 l/s om det ska vandra stora fiskar i den. Dvs. det krävs en vattenföring som är minst 4 gånger större än minimitappningen. För nedströmspassage finns inget alternativ annat än att använda samma fiskväg som används för uppströmspassage pga. brist på utrymme och vatten. För att styra fisken mot fiskvägen kan befintligt intagsgaller bytas ut mot ett fiskanpassat galler.

Möjligheterna att få till en väl fungerande nedströmspassage genom fiskvägen bedöms dock som små med tanke på den branta lutningen och den begränsade tillgången till vatten. I Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14 anges: *"Det är inte lämpligt att använda fiskvägar för uppströmspassage av teknisk typ som förbipassage för nedströmsvandrande fisk, eftersom de kan orsaka fördröjningar och dödlighet."* Befintliga avbördningsanordningar (rör för minimitappning samt överfallsskibord) kan inte användas för inlopp till fiskvägen. För anläggande av inlopp till fiskvägen behöver en intagsöppning som förses med en reglerbar

intagslucka tas upp i dammen. Med tanke på den låga och kraftigt varierande tillrinningen kommer det att krävas en komplicerad regleringsanordning till fiskvägen. Troligtvis krävs att intagsluckan kan fjärrstyras för att inte drift- och underhållsinsatsen ska bli orimlig, vilket i sin tur kräver installation av el- och kontrollutrustning.

Med en fiskväg som hanterar fallhöjden på dryga 6 m i direkt anslutning till dammen skulle schablonkostnaden hamna på 3,2 miljoner kr. På grund av den branta otillgängliga terrängen och den skyddsvärda omgivningen samt att det inte går att använda befintliga reglermöjligheter för inlopp till fiskvägen är det extra svårt att uppskatta kostnaderna för att anlägga en fiskväg vid Hammarmölledammen och den verkliga kostnaden skulle troligtvis bli betydligt högre än den angivna schablonkostnaden. Huvudfåran kommer under långa perioder på året att bli helt torrlagd på en sträcka av ca 40 m närmast dammen, vilket kommer att få stora konsekvenser för flora och fauna i delar av ån. Den vinst för flora och fauna som en fiskväg i området skulle ge är tveksam. Vandring möjliggörs enbart för starksimmande arter och de individer som idag finns i dammens närområde är få.

Om vatten från kraftproduktionen ska tas till fiskvägen blir konsekvensen minskad elproduktion. 200 l/s som är det minsta flöde som generellt rekommenderas för fiskvägar (exkl. lockvatten) utgör så mycket som 27 % av medelvattenföringen (0,73 m³/s).

Även alternativ 2 kräver en fiskväg som klarar stora lutningar och stora variationer i vattenföringen. En förutsättning för att få tillräckligt med vatten i fiskvägen är att all minimitappning går genom fiskvägen, dvs. huvudfåran torrläggs på hela sträckan ända till den punkt där utloppet från kraftstationen når huvudfåran, en sträcka på ca 300 m. Ett flöde på 50 l/s räcker dock inte på långa vägar för en väl fungerande fiskväg. En generell riktlinje är att det krävs minst 200 l/s i en fiskväg och minst 500 l/s om det ska vandra stora fiskar i den. I en lång fiskväg förloras dessutom vatten genom spill och avdunstning, vilket gör att mer vatten krävs. För nedströmspassage finns inget alternativ annat än att använda samma fiskväg som används för

uppströmspassage pga. brist på utrymme och vatten. Möjligheterna att få till en väl fungerande nedströmspassage genom fiskvägen bedöms dock som små med tanke på den branta lutningen och den begränsade tillgången till vatten. I Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14 anges: *"Det är inte lämpligt att använda fiskvägar för uppströmspassage av teknisk typ som förbipassage för nedströms vandrande fisk, eftersom de kan orsaka fördröjningar och dödlighet"*. Befintliga avbördningsanordningar (rör för minimitappning samt överfallsskibord) kan inte användas för inlopp till fiskvägen. För anläggande av inlopp till fiskvägen behöver en intagsöppning tas upp i dammen, som förses med en reglerbar intagslucka. Med tanke på den låga och kraftigt varierande tillrinningen kommer det att krävas en komplicerad regleringsanordning till fiskvägen. Troligtvis krävs att intagsluckan kan fjärrstyras för att inte drift- och underhållsinsatsen ska bli orimlig, vilket i sin tur kräver installation av el- och kontrollutrustning.

Med schablonkostnader fås en kostnad på 12,6 miljoner kr. Pga. den branta otillgängliga terrängen och den skyddsvärda omgivningen samt att det inte går att använda befintliga reglermöjligheter för inlopp till fiskvägen är det extra svårt att uppskatta kostnaderna för att anlägga en fiskväg vid Hammarmölledammen och den angivna schablonkostnaden är troligtvis i underkant. Under långa perioder på året kommer huvudfåran att bli torrlagd på hela sträckan från dammen till punkten där utloppet från kraftstationen möter huvudfåran, en sträcka på ca 300 m. Skifte mellan nolltappning (torrläggning), minimitappning respektive spill över skibordet vid högflöden kommer att skada den livsmiljö som åfåran utgör och dess akvatiska organismer. Den biologiska mångfalden påverkas således negativt av åtgärden. Den vinst för flora och fauna som en fiskväg i området skulle ge är mycket tveksam. Vandring möjliggörs enbart för starksimmande arter och de individer som idag finns i dammens närområde är få. Individerna måste lockas in i och klara vandring i den långa tekniska fiskvägen, vilket ställer krav på uthållighet och tillräckligt lockvatten, samt överleva den långa passagen utan att bli offer för rovfågel etc. Området där fiskvägen skulle anläggas är klassat som nyckelbiotop. Anläggningsarbetet kommer att påverka minst halva den yta som nyckelbiotopen utgör. Om vatten från kraftproduktionen ska tas till fiskvägen blir konsekvensen

minskad elproduktion. 200 l/s som är det minsta flöde som generellt rekommenderas för fiskvägar (exkl. lockvatten) utgör så mycket som 27 % av medelvattenföringen (0,73 m³/s).

Enligt sökanden framgår av utredningen att kostnaderna för anläggande av en fiskväg genom ravinen med en anslutning till dämnet uppgår till mångmiljonbelopp och att åtgärden kommer medföra en kraftig påverkan på naturmiljön i området samt kraftigt minska möjligheterna till kraftutvinning. Av utredningen framgår vidare att nyttan med en fiskväg kan ifrågasättas, dels med hänvisning till den rapport om funktionsbedömning av fiskvägar som Länsstyrelsen i Västra Götaland tagit fram, dels med beaktande av de begränsade flöden som det är frågan om i detta fall. Vad slutligen gäller öringspopulationen i området, den enda fisk som teoretiskt skulle kunna utnyttja en fiskväg av utredd typ, så bedöms den vara begränsad.

Av vad som anförts ovan följer att, vid den proportionalitetsbedömning som ska göras enligt 2 kap. 7 § miljöbalken, ett krav på anläggande av en fiskväg såsom en skyddsåtgärd eller försiktighetsmått i detta fall är orimligt. Särskilt de omfattande kostnaderna för åtgärden, med åtföljande skador på naturmiljön och vattenkraftintresset, väger tungt vid denna bedömning och då särskilt som nyttan med en fiskväg i detta fall som bäst får anses begränsad. Av detta följer vidare att det saknas skäl för domstolen att villkora en lagligförklaring av dämnet och en drift av kraftverket med ett villkor om anläggande av fiskväg. Detsamma gäller naturligtvis även vid en prövning av anläggningens laglighet enligt bestämmelsen i 5 a § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken (MP).

Under huvudförhandlingen redovisar bolaget för sin uppfattning att det varken är möjligt eller lämpligt att anlägga en faunapassage. Bolaget anser att sökt verksamhet även utan villkor om fiskväg men med villkor om fingaller kan bedrivas på ett sätt som står i överensstämmelse med kraven i 2 kap. miljöbalken. Skäl föreligger därför att bifalla bolagets yrkanden i målet, i den ordning dessa framförts.

Planfrågor och områdesskydd

Fastigheten ligger utanför detaljplanelagt område. Fastigheten omfattas inte heller av områdesbestämmelser. Den gällande översiktsplanen för Hässleholms kommun innehåller heller inga begränsningar som hindrar den sökta verksamheten.

Strandskydd råder 100 m upp på land och ut i vattenområdet längs hav, sjöar och vattendrag. Av kommunens översiktsplan framgår att både ån och dammen omfattas av strandskydd. Under huvudförhandlingen uppger sökanden att de inte har för avsikt att uppföra nya byggnader eller anläggningar eller något annat som skulle stå i strid med strandskyddets syfte på platsen, och bolaget menar därför att det saknas skäl att överväga behovet av dispens. För det fall att mark- och miljödomstolen skulle tolka det på annat sätt så finns möjlighet för domstolen att enligt 21 kap. 3 § miljöbalken lyfta prövningen.

Natura 2000-området Hovdala (SE0420334)

Regeringen beslutade den 17 december 2020 att utse Hovdala till Natura 2000-område enligt art- och habitatdirektivet. Det finns ännu ingen bevarandeplan. Arter är enligt ”skyddad natur” Bechsteins fladdermus, citronfläckad kärrtrollslända, flodpärlmussla och större vattensalamander. Ett antal naturtyper är uppräknade i regeringsbeslutet, exempelvis mindre vattendrag 3260.

I ett yttrande anför länsstyrelsen att av Naturvårdsverkets hemsida framgår att svensk skyddslagstiftning börjar gälla direkt när regeringen beslutat att föreslå ett område. Utifrån det bedömer länsstyrelsen att Natura 2000-bestämmelserna behöver beaktas i prövningen.

Bolaget uppger under huvudförhandlingen att det är regeringen som har föreslagit EU att inrätta Natura 2000-område. Länsstyrelsen informerar om att det ännu inte har fattats något beslut på EU-nivå.

Naturreseptatet Hovdala i Hässleholms kommun

Under målets prövning har länsstyrelsen underrättat domstolen om det nybildade naturreseptatet Hovdala i Hässleholms kommun, Skåne län samt godkännande av överenskommelse om intrångsersättning. Intrångsersättningen om 53,3 miljoner har utbetalts till markägaren. Ett beslut om bildande av naturreseptat väntas under våren 2022.

Handlingen visar enligt länsstyrelsen bland annat på att området vattenmiljöer ska bevaras, återställas och nyskapas samt belyser området höga naturvärden. Områdets föreskrifter avses enligt länsstyrelsen inte utgöra hinder för restaurering av Hovdalaån eller åtgärder som vidtas vid eventuell utrivning av vattenkraftverk, dämme eller anläggande av omlöp i enlighet med meddelad dom.

Bolaget anför i yttrande gällande ovanstående underrättelse att reservatsföreskrifterna börjar gälla först sedan regeringens beslut i frågan vunnit laga kraft. Av det följer att det inte binder domstolen i nu aktuell prövning. Den naturinventering som finns upptagen i förslaget visar på mycket höga befintliga naturvärden som riskerar att förstöras genom en utrivning.

Natur- och vattenmiljön

I anslutning till Hammarmölledammen finns två nyckelbiotoper: *Brant Ö om Hammarmölledamm* utgörs av hedädelövskog med värdefull kryptogamflora och stort inslag av senvuxna träd. *N Hammarmölledamm* är en bäckdal med värdefull kryptogamflora, stort inslag av senvuxna träd samt spärrgreniga grova träd. Även två sumpskogar finns i direkt anslutning till Hammarmölledammen, benämnda *Hammarmölledammen* och *Svartakärr*.

Den naturliga åfåran mellan dammen och kraftstationen ingår i en sådan vattenmiljö som utpekats som nationellt särskilt värdefull. *Brönnestadsån/Hovdalaån*, som vattendraget benämns, beskrivs på följande sätt: "*Skyddszon för flodkräfta. Ån rinner vackert genom ädelövskog och kulturmarker. Strömmande vatten över sandig, stenig och blockig botten. Vattendraget har ett naturligt fall som är ca 25 m*

högt, ån har dämts här och merparten av vattnet går i en lång tub till kraftverket 1 km nedströms. Rödlistade/hotade arter: Flodkräfta i övre delar av å. Rikligt bestånd av flodpärlmussla."

Ett naturligt vandringshinder har funnits vid läget för dammen redan innan dammen byggdes pga. den stora naturliga fallhöjden på 20 m där en stor del av höjdskillnaden tas på en relativt kort sträcka i anslutning till dammen. Det relativt begränsade naturliga flödet innebär också ett naturligt vandringshinder. Uppgifter saknas om huruvida fisk har passerat här innan dammen byggdes och i så fall vilka arter det var. Förekomsten av vandrande fisk som klarat av det naturliga vandringshindret torde dock ha varit mycket begränsad.

Flodkräftan är en inhemska art som förekommer i många olika vatten, från stora sjöar till små bäckar. Den lever strandnära och på grunt vatten, gärna vid branta strandbrinkar. Beståndens täthet påverkas starkt av tillgången till skydd. Arten har i huvudsak minskat till följd av kräftpest, som sprids genom utsättningar av signalkräfta.

Flodpärlmusslan växer långsamt och har höga krav på miljön de lever i. För att flodpärlmusslan ska kunna fortplanta sig behövs ett reproducerande bestånd av lax eller öring. Vattenkraftsutbyggnad, regleringar och föroreningar har reducerat populationerna.

Utter förekommer i närområdet. Uttern trivs i miljöer som erbjuder riklig tillgång på lättillgänglig föda året runt och som har tillgång till landområden där uttern kan vila ostört, föda upp ungar etc. För ett livskraftigt bestånd av utter krävs stora områden med mer eller mindre sammanhängande vattensystem. Uttern klassificeras som sårbar enligt den svenska rödlistan och den hotas bland annat av förstörda livsmiljöer genom till exempel reglering av vattendrag, utdikning av sjöar och våtmarker samt trafiken.

Det finns 18 arter av fladdermöss i området skyddade av artskyddsförordningen, varav 9 är rödlistade.

Miljö kvalitetsnormer

Den vattenförekomst som berörs är *Hovdalaån* (EU_CD: SE621492-136635), längd ca 21 km.

Den ekologiska statusen i vattenförekomsten är klassad som god.

Vid klassificering av ekologisk status ska de biologiska kvalitetsfaktorerna vägas samman för vattenförekomsten. Om de biologiska kvalitetsfaktorerna ger resultat god eller hög status ska därutöver de fysikaliska-kemiska kvalitetsfaktorerna vägas samman. De hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna används endast i statusklassningen om såväl de biologiska som de fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna klassificerats som hög status.

De biologiska kvalitetsfaktorerna påväxt kiselalger (baserat på index kiselalger (god) och ACID (hög)) samt fisk visar på god status. Kvalitetsfaktor för bottenfauna saknas eftersom den ej är klassad.

De fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna för näringsämnen visar på måttlig status (grundas på modellering och anges som osäker) och för försurning god status. Klassificering saknas för särskilda förorenade ämnen.

De hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna bedöms utifrån konnektivitet, hydrologisk regim och morfologiskt tillstånd. För aktuell vattenförekomst har konnektivitet i vattendrag och konnektivitet i uppströms och nedströms riktning bedömts ha måttlig status. Hydrologisk regim har bedömts ha hög status (baserat på volymsavvikelse i vattendrag och flödets förändringstakt i vattendrag). Det morfologiska tillståndet i vattendraget bedöms ha måttlig status (baserat på vattendragsfårans form (måttlig), vattendragets närområde (måttlig) och svämplanets strukturer och funktion i vattendrag (otillfredsställande)).

Kvalitetskraven är god ekologisk status 2027 (beslutad), god ekologisk status år 2033 (förslag, förvaltningscykel 3) respektive god kemisk ytvattenstatus (exkl. Hg och bromerad difenyleter). Under huvudförhandlingen uppger sökanden att, från förvaltningscykel 3 som baseras på bedömningar från 2019 och 2020, bedöms Hovdalaån få sänkt ekologisk status från god till måttlig.

Kulturmiljö, landskapsbild och friluftsliv

Nära Finjasjön ligger Hovdala slott och Hovdala naturområde. Slottet, som ägs av Statens fastighetsverk, är ett nationellt kulturarv och sedan 1947 klassat som ett statligt byggnadsminne.

Väster om kraftstationen finns en kulturmiljölämning (RAÄ-nummer *Brönnestad 181:2*) vars lämningstyp är fossil åkermark.

En bit upp i branten på östra sidan av Hovdalaån och mellan dammen och kraftstationen finns "Hennes nåds källa".

Miljöeffekter

Konsekvenser för natur- och vattenmiljö

De åtgärder som planeras görs i direkt anslutning till befintlig konstruktion och bedöms inte ge någon tillkommande permanent påverkan.

En lagligförklaring av verksamhet och tillstånd till drift medför ingen förändring för de arter som trivs i de biotoper som tillskapats i området. Inte heller de upprustningsåtgärder som planeras medför någon ytterligare permanent påverkan på förekommande arter.

Enligt Hovdalaåns vattenråd verkar populationen av öring, flodpärlmussla och flodkräfta vara stabil även ovanför kraftverket vilket talar för att en fortsatt drift inte påverkar arterna negativt. Nedströms dammen förekommer den invasiva arten signalkräfta.

Innan dammen byggdes medförde den stora naturliga fallhöjden på ca 20 m och det relativt begränsade naturliga flödet ett naturligt vandringshinder för många arter. Att anlägga en naturlig fiskväg såsom omlöp kräver ett flackt landskap och stor yta och bedöms inte tekniskt möjligt pga. den branta omgivande terrängen. Även en teknisk fiskväg, såsom trappa eller ränna (som kan utföras med högre lutning än en naturlig fiskväg), bedöms kräva ett omfattande permanent ingrepp i omgivande natur med tillhörande intresseområden samt innebära stora tekniska svårigheter. De anläggningsspecifika förutsättningarna och de tekniska svårigheter det medför innebär att anläggningsarbetet blir kostsamt. Med anledning av ovanstående bedöms nyttan med anläggande av fiskväg inte stå i proportion till de negativa konsekvenser det skulle medföra på omgivande miljö samt ekonomi.

En faktisk påverkan som verksamheten för med sig är de positiva effekterna på Hovdalaområdets fladdermusbestånd. Närområdet hyser även andra fridlysta arter, såsom utter och den citronfläckade kärrtrollsländan. Någon negativ bestående påverkan bedöms inte uppstå, på i området förekommande arter, om aktuella livsmiljöer består.

Vattendraget Hovdalaån omfattas av MKN för vatten. De biologiska kvalitetskraven för påväxt kiselalger och fisk bedöms ha god status i dagsläget. Ansökta åtgärder medför ingen förändring av verksamheten och fastställda kvalitetskrav bedöms således inte påverkas.

De fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna bedöms inte påverkas av ansökt verksamhet, eftersom de styrs av vattenkemiska parametrar.

De hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna används endast i de fall både de biologiska och fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna klassificerats som hög status. Eftersom ekologisk status är god för Hovdalaån kan de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna inte leda till någon försämring av den ekologiska statusen. Ansökta åtgärder bedöms dock inte leda till någon försämring av ingående

hydromorfologiska kvalitetsfaktorer då ingen förändring av pågående verksamhet planeras.

Ansökta åtgärder medför ingen förändring av verksamheten och fastställda kvalitetskrav bedöms således inte påverkas vad gäller MKN för vatten.

De fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna bedöms inte påverkas av ansökt verksamhet, eftersom de styrs av vattenkemiska parametrar.

Sammanfattningsvis bedöms ansökta åtgärder inte påverka MKN eller möjligheten att uppfylla fastställda kvalitetskrav. Inte heller bedöms åtgärderna leda till någon försämring.

I en komplettering av ansökan motsätter sig sökanden länsstyrelsens påstående att den sökta åtgärden försvårar möjligheten att följa normen då inga åtgärder föreslås för att förbättra konnektiviteten. En lagligförklaring av anläggningen samt tillstånd till verksamheten medför inget hinder för ev. framtida åtgärder i syfte att förbättra konnektiviteten. Någon negativ bestående på i området förekommande fridlysta arter bedöms inte uppstå om aktuella livsmiljöer består.

Konsekvenser för kulturmiljö, landskapsbild och friluftsliv

Ett bibehållande av Hammarmölledammen i dess nuvarande utformning medför positiva effekter för kulturmiljön eftersom den utgör en form av symbol för de möllor som funnits och drivits av vattenflödet.

Området är även av betydelse för det rörliga friluftslivet, eftersom det utgör ett utflyktsmål för besökare av Skåneleden, Hovdala Vandringscentrum etc.

Vissa störningar till följd av anläggningsarbetena, i form transporter etc. kan upplevas under byggtiden. Dessa bedöms dock främst påverka det rörliga friluftslivet och vara av mycket tillfällig art.

Konsekvenser knutna till klimatet

Verksamheten har en positiv klimatpåverkan då produktionen av förnyelsebar, koldioxidfri, grön el bidrar till minskade koldioxidutsläpp.

Verksamheten bedöms inte vara sårbar för klimatförändringar eller andra yttre händelser. Framtida klimatförändringar skulle kunna leda till högre flöden men även till lägre flöden och längre torrperioder. I dagsläget finns dock ingen kunskap om hur framtida klimatförändringar kan komma att påverka flödena vid Hammarmölledammen. Höga flöden vid Hammarmölledammen självregleras genom överfallsutskovet.

Vattenkraftverket producerar förnybar energi, vilket är positivt ur klimatsynpunkt. En fortsatt drift av vattenkraftverket bedöms ge en liten påverkan på berörda intressen och bidrar till att bibehålla de värden som finns kopplade till natur- och kulturmiljö samt friluftsliv. Ansökta åtgärder bedöms inte heller påverka miljö- kvalitetsnormerna eller möjligheten att uppfylla fastställda kvalitetskrav. Den tillkommande påverkan som förväntas ske är av tillfällig art och hänförlig till de förstärkningsåtgärder som avses genomföras för att förbättra dammsäkerheten. Fortsatt kraftverksdrift invid anläggningen, med de förstärkningsåtgärder och de villkor som föreslås, utgör bästa möjliga teknik där avvägningen gjorts mellan miljö, teknik och ekonomi.

Tillåtlighet

Tillåtlighet enligt 2 kap. miljöbalken

Bolaget har själv samt genom anlitade tekniska konsulter erforderlig kunskap för att bedöma eventuella miljö- och hälsorisker som skulle kunna uppkomma i samband med den sökta vattenverksamheten.

Redovisade yrkanden och villkor är tillräckliga försiktighetsmått för att motverka att verksamheten riskerar att medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Vid förstärknings- och underhållsarbeten kommer bästa möjliga teknik att användas.

I den utsträckning kemiska produkter som kan medföra risk för skada på människors hälsa eller miljön skulle behöva användas kommer nödvändiga skyddsåtgärder att vidtas. Vid användning av maskiner i samband med anläggningsarbeten kommer uppställda krav på försiktighetsmått att hållas.

Med hänvisning till att det bland annat är frågan om en lagligförklaring av en befintlig anläggning är platsen given. Härtill följer att ur perspektivet nollalternativ så ska nollalternativet anses vara de faktiska förhållandena på plats vid tidpunkt för prövning. Lokaliseringen står inte i strid med någon detaljplan eller områdesbestämmelser. Vattenkraftutvinning har skett på platsen under lång tid.

Användningen av marken för vattenkraftändamål får vidare anses medföra en god hushållning från allmän synpunkt. I anledning härav står verksamheten inte i strid med bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken. Verksamheten bedöms härtill inte medföra någon skada eller olägenhet av betydelse för människors hälsa eller miljön.

Tillåtlighet enligt 11 kap. miljöbalken

För den sökta vattenverksamheten utnyttjas befintlig dammanläggning med tillhörande strömkraftverk. En kostnadsberäkning där hänsyn tagits såväl till tillkommande kostnader för skadeförebyggande åtgärder, driftskostnader och intäkter från kraftproduktionen visar en årlig produktionsintäkt på mellan 225 000 och 375 000 kr. Det är möjligt att ansöka om elcertifikat och om en sådan ansökan beviljas kommer intäkterna att öka.

På fråga om båtnaden för sökt verksamhet, framställd under huvudförhandlingen, uppger sökanden att det kommer att handla om en arrendeintäkt för sökanden och följaktligen en ökad ekonomisk intäkt med stigande framtida energipriser.

Sökanden betonar även vikten av grön och närproducerad el och att den nyttjas såväl lokalt som regionalt.

Med beaktande av att de sökta åtgärderna inte bedöms skada några allmänna eller enskilda intressen står den sökta verksamheten enligt bolaget inte i strid med bestämmelsen i 11 kap. 6 § miljöbalken.

Övrigt om tillåtlighet

På sätt redovisats ovan bedöms den sökta verksamheten inte medföra att någon MKN överträds och strider därför inte mot 5 kap. miljöbalken.

INKOMNA YTTRANDEN

Myndigheter

Skogsstyrelsen anför bland annat att sökanden inte beskriver konsekvenser för flodpärlmussla och flodkräfta vid eventuell torrläggning av dammen.

Länsstyrelsen har inledningsvis meddelat följande kompletteringsbehov av ansökan:

- Sökande behöver förtydliga sitt nollalternativ då det får földeffekter i ansökans MKB.
- Sökande behöver tydliggöra enligt vilka lagrum bolaget avser ansöka om lagligförklaring och inom ramen för sin ansökan redogöra för, och visa, att de olika anläggningsdelarna tillkommit på lagligt vis utifrån då gällande lagstiftning.
- Länsstyrelsen anser att sökande ska redogöra för verksamhetens påverkan på de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna. Icke-försämringskravet innebär att en verksamhet/åtgärd inte får försvåra möjligheten att kunna följa normerna. Det innebär att det inte bara är frågan om försämring av en kvalitetsfaktor, utan även möjligheten att förbättra statusen så att normen följs, dvs. god ekologisk status 2027. Sökt åtgärd försvårar möjligheten att följa normen då inga åtgärder föreslås för att förbättra konnektivitet, vilken idag är klassad som sämre än god på grund av det definitiva vandringshindret samt korttidsreglering vid Hammarmölla (VISS 2018-10-04).
- Sökande behöver tydligare redogöra för kraftverkets drift då detta i ansökan är motstridigt. Om kraftverkets drivs med en regleramplitud på 25 cm är länsstyrelsen av uppfattningen att sökande inte driver kraftverket som ett strömkraftverk utan istället bedriver korttidsreglering. Vidare, i det fall

ansökan avser korttidsreglering behöver sökande belysa effekterna av korttidsreglering som sådan i sin MKB.

- Länsstyrelsen anser att sökande behöver förtydliga skälen för ställningstagandet att inte ansöka om en fiskväg. Länsstyrelsen anser det motiverat att sökanden behöver komplettera ansökan med ovanstående mot bakgrund av påverkan på MKN som framförs ovan gällande de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna.
- Sökande använder uppgifter om förekomst av flodkräfta uppströms som motiv för att inte anlägga en faunapassage. MKB:n behöver kompletteras med uppgifter om faktisk kräftförekomst, exempelvis genom inventering, och inte enbart hörsägen. Detta gäller även undersökning av förekomst av signalkräfta i vattensystemen uppströms dämnet.
- Citronfläckad kärrtrollslända har hittats i Svartakärr bara ca 200 m från Hammarmölledammen, och det är därför inte orimligt att anta att den även kan finnas i Hammarmölledammen. Arten är skyddad genom 4 § artskyddsförordningen och kan typiskt sett skadas av torrläggning av de vatten där larverna lever. Ansökan behöver därför kompletteras med uppgifter om huruvida arten finns i dammen samt vilka konsekvenser en tillfällig avsänkning av dammen samt grumling skulle få på arten och vilka åtgärder som kommer att vidtas för att undvika skada.
- Sökande behöver komplettera ansökan med en båtnadsberäkning som tar hänsyn till huruvida kraftverket drivs som ett strömkraftverk eller om det bedrivs korttidsreglering på platsen. Vidare behöver båtnadsberäkningen inkludera kostnader för skadeförebyggande åtgärder, eventuella kostnader för daglig tillsyn/drift, dammsäkerhet och andra återkommande (löpande) kostnader sökanden ser som förestående.
- Länsstyrelsen anser att sökande ska komplettera ansökan med den faktiska påverkan verksamheten antas ha på miljövärdena i området. Den MKB som ska ligga till grund för prövningen måste visa på verksamhetens faktiska effekter. Även konsekvenserna för de naturmiljöer som pekats ut som nyckelbiotoper och som kommer att ingå i ett nytt Natura 2000-område behöver beskrivas. Att enbart konstatera att effekterna blir begränsande

räcker inte. Sökande måste redogöra för vilka effekter det får dels uppströms som nedströms dämnet och i angränsande områden.

- Sökande måste komplettera sin MKB utifrån kraven som ställs i miljöbedömningsförordningen (2017:966). Här anges bland annat i 18 § p 7-8 att klimataspekten ska belysas i MKB:n vilket inte sker på ett tydligt sätt i nuvarande utformning.
- Miljön vid Hammarmölla har bedömts ha ett kulturhistoriskt värde. Eftersom det sökta alternativet och nollalternativet i nuvarande utformning inte medför fysiska ingrepp i de värdebärande beståndsdelarna i miljön eller i kulturlandskapet behövs i det fallet ej några särskilda utredningar kopplat till de kulturhistoriska värdena vid platsen. I det fall åtgärder blir nödvändiga såsom anläggande av omlöp/fiskväg kan utredningar kopplat till lokalisering och utformning bli nödvändig med hänsyn till såväl synliga strukturer som mindre avläsbara anläggningsdelar under och över mark i kulturlandskapet omkring Hammarmölla och Hovdala slott.
- Sökande framför att det i dammen finns underliggande delar från 1600-talet. Sökande behöver komplettera MKB:n med stöd för detta och vad som styrker delarnas ålder och att dessa dämde på det sätt som dämning sker idag, bland annat med hänseende till vad som framställs gällande att området inte tidigare varit passerbart behöver sökande i MKB:n åtminstone styrka detta till den nivå att antagandet kan anses skäligt.

Efter att ansökan kompletterats, kungjorts och därefter kungjorts på nytt inkommer länsstyrelsen med följande ställningstagande och yrkande.

1. Länsstyrelsen yrkar i första hand att ansökan avvisas i det fall sökande inte kompletterar ansökan och MKB enligt vad som framgår av myndighetens yttrande. Det eftersom länsstyrelsen bedömer att den framlagda MKB:n i sin nuvarande form inte kan ligga till grund för prövningen.
2. Länsstyrelsen anser inte att sökanden genom sin redogörelse gjort det sannolikt att äldre rättigheter enligt bestämmelserna om urminnes hävd enligt 5 a § MP skulle föreligga för den verksamhet (dämning och vattenavledning för turbindrift) som idag bedrivs på den aktuella platsen.

Länsstyrelsen yrkar därmed i andra hand avslag på sökandens tilläggsyrkande gällande fastställsetalan av att urminnes hävd skulle föreligga för verksamheten.

3. Länsstyrelsen yrkar i andra hand avslag av ansökan vad gäller elkraftsproduktion på den aktuella platsen och även vad gäller aktiv reglering av Hammarmölledammen enligt sökt regleramplitud.
4. Länsstyrelsen är väl medveten om de värden som finns kopplade till den aktuella dammen men då sökande valt att inte ansöka om miljöanpassningar av anläggningen, och inte heller visat att sådana behov inte skulle föreligga, finner länsstyrelsen sig nödgad att i detta skede att i andrahandyrkandet gällande dämning yrka på avslag även på den del av ansökan som innebär ansökan om tillstånd till dämningverksamhet på platsen.

Länsstyrelsen anser att det som sökande anfört (bilaga 1 till ab 29) talar för att starksimmande arter tidigare kunnat vandra i Hovdalaån vilket motiverar anläggande av en faunapassage. I det fall sökande åtar sig att anlägga en faunapassage för såväl uppströms- som nedströmsvandring för åtminstone starksimmande arter kan länsstyrelsen komma att i ett senare skede yrka bifall på den del av ansökan som avser dämning. Det dock under förutsättning att all tillrinning då släpps till åns naturfåra och inte till kraftverket. Det vill säga, att det inte sker någon aktiv reglering av magasinet och således inte någon korttidsreglering av Hovdalaån.

Det är inte visat att det historiskt har funnits ett vandringshinder på platsen. Nuvarande anläggning kan inte anses utgöra en utveckling av den tidigare verksamheten som sökande menar bedrivits i området. Såväl driftförhållanden, utformning av anläggningarna som verksamhetens syfte (näringsverksamheten) och miljöpåverkan har förändrats. Verksamheten kan därför inte anses bedrivas i enlighet med någon tidigare verksamhet som eventuellt bedrivits i närområdet. Mot bakgrund av att sökanden inte genom sin redogörelse gjort det sannolikt att någon verksamhet motsvarande den dämning och vattenavledning för turbindrift som idag bedrivs på platsen funnits före 1882 kan urminnes hävd inte anses

föreligga. Länsstyrelsen yrkar därför avslag på sökandes tilläggsyrkande gällande fastställande av att anläggningen drivs med stöd av urminnes hävd.

I samband med muntlig förberedelse i målet anför länsstyrelsen att myndigheten vidhåller att sökanden behöver anlägga en faunapassage för att kunna följa gällande MKN. Vidare uppger länsstyrelsen att de perioder då det är viktigast att ha vatten i en vattenväg för fiskvandring i detta område är under september-november respektive februari-mars.

Länsstyrelsen ser positivt på att sökanden inkommit med en utredning gällande anläggande av en faunapassage vid Hammarmölledammen. Länsstyrelsen anser dock att utredningen har brister i de förslag som utreds och delar vidare inte sökandens slutsats att det inte skulle vara skäligt att anlägga en faunapassage vid Hammarmölledammen som skyddsåtgärd för den dämningens verksamhet som bedrivs på platsen - vilket länsstyrelsen menar att det är enligt vad som utvecklas nedan.

Länsstyrelsen konstaterar att sökande inte har ingivit något förslag till utformning av en faunapassage som, som det får förstås av sökandens egen bedömning i inskickat PM, lämpar sig för och därmed möjliggör en fungerande passage i såväl uppströms- som nedströmsriktning.

Länsstyrelsen anser att sökanden visat att det vatten som finns i Hovdalaån inte räcker till för att kunna förse dammanläggningen med nödvändiga skyddsåtgärder i form av en faunapassage och minimitappning till naturfåran och samtidigt kunna upprätthålla en vattenavledning för turbindrift. Det eftersom en sådan vattenavledning skulle minska mängden tillgängligt och lagrat vatten för att upprätthålla en adekvat funktion i faunapassagen under exempelvis perioder med låga flöden. I det fall ett tillstånd för vattenavledning för turbindrift skulle meddelas skulle det enligt länsstyrelsens uppfattning strida mot bland annat de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken enligt vad som framförts ovan. Det eftersom ett sådant tillstånd skulle ha så pass stora negativa effekter på en eventuell faunapassages funktion. Därmed skulle inte faunapassagens funktion kunna säkerställas på ett

adekvat sätt i det fall ett tillstånd till vattenavledning för turbindrift skulle meddelas. Länsstyrelsen vidhåller därmed vad som tidigare framförts gällande att det inte kan anses tillåtligt att bedriva vattenavledning för turbindrift i ett så pass litet vattendrag som Hovdalaån med dess höga naturvärden.

Vad gäller dämningens verksamheten anser länsstyrelsen att en sådan enbart kan anses vara tillåtligt i det fall en lagligförklaring av dammanläggningen och ett tillstånd till dämningens verksamheten förenas med villkor om fungerande faunapassage i såväl uppströms- som nedströmsriktning. I det fall så inte sker äventyras möjligheten att uppnå MKN för ytvattenförekomsten. Ett tillstånd utan ett sådant krav skulle, enligt vad som anförts ovan, strida mot såväl miljöbalken som Sveriges åtaganden gentemot EU. Eftersom sökande vidhåller att bolaget motsätter sig att anlägga en faunapassage är länsstyrelsen fortsatt nödgad att yrka på avslag även på den del av ansökan som innebär dämningens verksamhet. I det fall sökanden åtar sig att anlägga en fungerande faunapassage som säkerställer passage i såväl uppströms- som nedströmsriktning kan länsstyrelsen komma att ändra inställning till den del av ansökan som avser dämningens verksamhet.

Till ett senare yttrande bifogar länsstyrelsen ett beslut att förbjuda Ekstam Aqua-Kraft HB att i egenskap av i egenskap av verksamhetsutövare vid vattenkraftverket vid Hammarmölledammen, att driva vattenkraftverket vid Hammarmölla genom korttidsreglering (intermittent reglering) av flödet i Hovdalaån. Således får kraftverket enbart drivas som ett strömkraftverk och det under perioder när flödena är så pass höga att den tillrinnande vattenföringen till Hammarmölledammen motsvarar minst vattenkraftverkets minsta drivvattenföring samt minimitappningen till naturfåran.

Ett yrkande om fastställande av äldre rättigheter utgör ett fastställelseyrkande enligt 13 kap. 2 § rättegångsbalken. Länsstyrelsen uppmärksammar om Mark- och miljööverdomstolens (MÖD) uttalanden i domar i mål nr M 1575-19, M 1577-19, M 1578-19 samt M 1580-19 från den 21 februari 2020, i vilka MÖD framför att det kan ifrågasättas om det är möjligt att pröva ett yrkande om fastställelse av hävd

inom ramen för ett ansökningsmål om tillstånd till vattenverksamhet. Inom ramen för en talan om fastställelse behöver kärande göra gällande huruvida ett visst rättsförhållande råder. En sådan talan väcks via stämningssmål. Länsstyrelsen anser att sökanden inte kunnat redogöra för att det råder ett sådant rättsförhållande att det går att fastställa att rättigheter skulle föreligga.

Lagligförklaring sker med stöd av vid uppförandet gällande lagstiftning medan äldre rättigheter enligt 5 a § MP (så som urminnes hävd) grundar sig på andra bestämmelser. Länsstyrelsen erinrar om att införandet av 5 a § MP enbart ändrat vilken juridisk ställning äldre rättigheter och urminnes hävd ska anses ha i förhållande till miljöbalken. Lagändringen har på intet sätt medfört några förändrade förhållanden för vad som i grunden kan utgöra en urminnes hävd. Som framgår av ansökan är den sökta verksamheten ursprungligen uppförd 1916 och i allt väsentligt ombyggd 1937. Under 1940-talet har turbiner installerats. Således uppfyller inte anläggningen åldersrekvisiten för att kunna omfattas av urminnes hävd. Det varken vad gäller anläggandet 1916 eller de ändringar som skett under årens lopp.

Huvuddelen av anläggningen ska laglighetsprövas enligt 1918-års vattenlag (ÄVL). De ursprungliga delarna från 1916 ska prövas enligt den lagstiftning som gällde 1916. Oaktat enligt vilken lagstiftning laglighetsprövningen sker menar länsstyrelsen att verksamhetsutövaren varit skyldig att vidta nödvändiga åtgärder för fiskets befrämjande. Sådana åtgärder har inte vidtagits varför anläggningen inte kan anses tillkommen i laga ordning. Givet den skyldighet som funnits även historiskt vid anläggningens tillkomst 1916 och ombyggnation 1937 med avseende på åtgärder för fiskets befrämjande finner länsstyrelsen att det inte går att lagligförklara anläggningen vid Hammarmölla.

Länsstyrelsen anser att rättsläget är tydligt med avseende att ett tillstånd inte får meddelas om tillståndet riskerar att äventyra eller försvårar uppnåendet av MKN och att detta har gällt även före lagändringarna som infördes den 1 januari 2019. Mot bakgrund av detta finner länsstyrelsen att det måste finnas villkor om en

fungerande faunapassage i vilken det släpps adekvata flöden för att uppnå en god konnektivitet förbi dammanläggningen. Vidare måste det finnas skyddsvillkor som säkerställer en fungerande nedströmsvandring förbi anläggningen och en adekvat minimitappning till naturfåran. I det fall så inte sker är länsstyrelsens uppfattning att uppnåendet av MKN avsevärt försvåras och äventyras genom den sökta verksamheten. Länsstyrelsen finner sammantaget, givet den utredning som lagts fram i målet, att den ansökta verksamheten inte kan anses tillätlig enligt 2 kap. miljöbalken eller utslaget i Weserdomen. I sammanhanget bör också påpekas att sökanden i målet inte är villig att åta sig att anlägga en fungerande faunapassage med adekvata flöden, lösningar för nedströmsvandring eller en lämplig minimitappning till naturfåran. Länsstyrelsen ställer sig frågande till hur sökande anser att ett sådant förhållningssätt är förenligt med intentionerna i den nya lagstiftningen om moderna miljövillkor för vattenkraften, miljöbalkens lydelse före den 1 januari 2019 eller Weserdomen.

Sökanden påpekar i sin inlaga att statusklassningen för parametern fisk i vattenförekomsten har ändrats. Detta förändrar dock inte verksamhetens påverkan på vattenförekomsten. Även om parametern hade en annan klass innan översynen innebär det inte att verksamheten inte påverkade parametern tidigare. Av motiveringen till den nuvarande klassningen av parametern framgår bland annat att klassningen grundas på att fisksamhället är fragmenterat till följd av vandringshindret vid Hammarmölla. Därmed är det den nu ansökta verksamheten som påverkar parametern, vilket också varit fallet innan översynen.

Länsstyrelsen listar några av de brister myndigheten anser föreligger avseende hur sökanden avser att säkerställa fungerande fiskvandring i upp- och nedströmsriktning vid anläggningen.

- Sökanden har inte inkommit med förslag på fiskväg som kan anses utgöra bästa möjliga teknik. Sökanden har inte visat hur tillräckliga flöden ska uppnås i fiskvägen för att åstadkomma en god och fungerande passagelösning. Sökanden har vidare inte heller visat hur flöden säkerställs som

åstadkommer en fungerande anlockning till fiskvägen i det fall vatten avleds till turbinen.

Baserat på Havs- och vattenmyndighetens senaste vägledning kring fisk- och faunapassager anser länsstyrelsen att sökanden bör utreda en lösning motsvarande en slitsränna vilket är det som förordas som alternativ till en mer naturlig faunapassage. Vidare saknas helt en detaljritning på föreslagen fiskväg så att dess exakta placering och funktion kan bedömas.

- Sökanden har inte visat hur bolaget avser åstadkomma en fungerande nedströmsvandring förbi anläggningen.

Vad avser avsaknaden av förslag på lösningar för en fungerande nedströmsvandring vill länsstyrelsen hänvisa till MÖDs avgörande från den 12 november 2018 i mål nr M 2094-17. I nämnt mål konstaterade MÖD att avsaknad av förslag på lösning för nedströmsvandring utgjorde en sådan brist i ansökan att tillstånd inte kunde meddelas.

- Oaktat val av passagelösning i upp- och nedströmsriktning anser länsstyrelsen att sökanden fortsatt inte visat hur fungerande uppströms- och nedströmspassage ska kunna åstadkommas i det fall vatten avleds till turbinerna. Sökanden har därmed inte visat på vad sätt bolaget anser att vattenavledning för turbindrift kan anses vara tillåtligt på den aktuella platsen vid Hammarmölledammen. Detta utifrån både miljöbalkens bestämmelser (exempelvis utifrån de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap., MKN, båtnadsregeln med mera) och Weserdomen.

Länsstyrelsen erinrar återigen om att det även efter anläggande av passagelösningar kommer att behöva säkerställas minimitappning till naturfåran.

Det åligger verksamhetsutövaren att säkerställa en tillräcklig minimitappning så att beståndet av de skyddsvärda flodpärlmusslorna nedströms inte riskerar att skadas.

Naturfåran nedströms utgör en föreslagen naturtyp i det föreslagna Natura 2000-området. Det är därför av stor vikt att det släpps tillräckliga flöden så att onaturliga barriärer inte skapas för i vattendraget förekommande arter till följd av för låga flöden nedströms dammanläggningen. Utöver att låga flöden riskerar att skapa onaturliga barriärer begränsas också livsmiljön för vattenlevande organismer i naturfåran/ravinen när stora delar av flödet uppehålls i dammen och sedan styrs om till turbinerna.

Eftersom sökanden inte avser vidta ytterligare utredningar, och den utredning som lagts fram i målet visar att vattnet inte räcker för att förse dämmningsverksamheten med nödvändiga skyddsåtgärder om vatten också ska avledas för turbindrift yrkar länsstyrelsen avslag på den del av ansökan som avser korttidsreglering av Hovdalaån och vattenavledning för turbindrift.

Vad avser dämmningsverksamheten är länsstyrelsen fortsatt nödgad att yrka avslag även på den delen. Det eftersom sökande inte avser att vidta några skyddsåtgärder för dämmningsverksamheten. Länsstyrelsen bedömer att en fungerande fiskvandring sannolikt skulle kunna åstadkommas under förutsättning att vatten inte också ska fördelas till turbinerna. Det eftersom vattenmängden helt enkelt inte räcker till för båda ändamålen. Länsstyrelsen bedömer dock inte att sökanden är villig att anlägga passagelösningar för upp- och nedströmsvandring samt en adekvat minimitappning för att kunna bevara dämnet på platsen. Länsstyrelsen är därför nödgad att yrka avslag även på den del av ansökan som avser dämmningsverksamheten.

Länsstyrelsen hänvisar under huvudförhandlingen till tidigare yrkanden. Därutöver vidhåller länsstyrelsen sin uppfattning om att underlaget är för bristfälligt vad gäller urminnes hävd och att det saknas tillräckliga förutsättningar avseende lagligförklaring och anser följaktligen att det krävs en ny tillståndsansökan för dammanläggningen om tillstånd ska kunna ges.

Länsstyrelsen yrkar ersättning för sina rättegångskostnader i målet med totalt 121 600 kr (moms ska inte utgå på beloppet).

Hässelholms kommun, miljö- och stadsbyggnadsnämnden anser att ett bibehållande av Hammarmölledammen är positivt ur natur-, kultur och rekreationssynpunkt. Dock måste dammkonstruktionen och övervakningen av vattennivån i dammen förbättras så att risken för vattengenomträngning eller oavsiktlig tömning elimineras. Turbinstyrningen behöver förbättras så att utgående vattenflöde från kraftstationen blir jämnare.

Hässelholms kommun vidhåller under huvudförhandlingen sina yrkanden. Nämnden anser att om domstolen överväger krav på en faunapassage, så bör detta utredas ytterligare, för att säkerställa såväl positiva som negativa konsekvenser för miljön och vad det kan få för framtida effekter. Vidare anser nämnden, att området är ett riksintresse för rekreation, att turbinstyrningen behöver förbättras samt att det krävs ytterligare utredningar vad gäller konsekvenser och effekter av en ev. utrivning. Vidare belyser nämnden portalparagrafen i miljöbalken gällande klimatfrågan som måste beaktas, vilket är en viktig aspekt avseende energidriften med hänsyn till kommunens uppdrag.

Kammarkollegiet anför att sökanden inte har åtagit sig att vidta några skyddsåtgärder för fisk t.ex. fingaller och avledningsanordningar vid galler. Detta är något som domstolen bör ålägga sökanden att göra med hänsyn till 2 kap. 3 § och 11 kap. 8 § miljöbalken.

I ett senare yttrande anför Kammarkollegiet att, för att domstolen ska kunna göra en proportionalitetsbedömning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken, måste sökanden närmare redovisa varför det inte är möjligt att anlägga en fungerande faunapassage och vad kostnaderna för anläggandet av en sådan skulle uppgå till.

Med anledning av att sökanden har gett in en översiktlig utredning av olika alternativ till faunapassage för starksimmande arter lämnar kollegiet följande synpunkter.

Enligt Vatteninformationssystem Sverige (VISS) påverkas Hovdalaån och dess vattenlevande arter negativt av kraftverket i Hammarmölledammen som utgör ett definitivt vandringshinder. Hovdalaån ska uppnå god ekologisk status till år 2027. Hovdalaån uppnår, halvvägs in i nuvarande förvaltningscykel 2017-2021, måttlig ekologisk status, vilket är en försämring jämfört med föregående cykel då den ekologiska statusen var bedömd som god. Försämringen beror enligt VISS på att fisk har expertbedömts ned från god till måttlig status som en följd av att de hydromorfologiska parametrarna för konnektivitet, hydrologi och morfologi har bedömts till dålig respektive otillfredsställande status i denna cykel. Det är framförallt kraftverket i Hammarmölledammen som har bidragit till att fisk har expertbedömts ned på grund av att kraftverket utgör ett definitivt vandringshinder och även har negativ påverkan på hydrologin.

I Vattenmyndighetens förslag till åtgärdsprogram bör vandringshindret i Hammarmölledammen åtgärdas för att MKN god ekologisk status ska kunna uppnås till år 2027. Detta talar enligt Kammarkollegiet starkt för att tillståndet ska förenas med ett villkor om fiskväg. I annat fall kommer MKN god ekologisk status inte att kunna uppnås.

Sökanden har i den ingivna utredningen kommit fram till att det är orimligt enligt 2 kap. 7 § miljöbalken att kräva anläggande av en fiskväg. Dagens syn på vattenmiljöns betydelse som bl.a. fastslås i EU:s ramdirektiv för vatten ställer höga krav på skyddsåtgärder. Kammarkollegiet anser därför, i detta fall där konnektiviteten enligt VISS bedömning är försämrad på grund av kraftverket, att sökanden bör tåla ett större krav dvs. högre kostnader för att MKN ska kunna uppnås innan det kan anses som orimligt vid en skälighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken.

Kammarkollegiet bestrider bifall till ansökan och yrkar att ansökan ska avvisas, alternativt avslås.

Urminnes hävd innebär inte att verksamheten är prövad gentemot allmänna intressen. Kammarkollegiet uppfattar att sökandens yrkande avseende urminnes hävd avser *anläggningen*, inte verksamheten. Kollegiet anser vidare att sökanden inte har visat att tidsrekvisitet för urminnes hävd är uppfyllt i det aktuella målet. Kollegiet ansluter sig här till länsstyrelsens yttranden. Förutsättningarna för bifall till sökandens yrkande i denna del är således inte uppfyllda.

Bestämmelsen i 21 kap. 2 § miljöbalken ger mark- och miljödomstol behörighet att pröva vissa ansökningar avseende fastställelse. Det finns dock inte något uttryckligt lagstöd för att mark- och miljödomstols behörighet enligt 21 kap. 2 § miljöbalken skulle omfatta en fastställelsetalan av det slag som sökanden yrkar. Sökandens yrkande i den delen ska därför avvisas.

Det framgår inte av ansökan enligt vilka bestämmelser sökanden anser att anläggningen ska lagligförklaras. Inte heller framgår hur yrkandet om lagligförklaring förhåller sig till det faktum att löphjulen till den ena turbinen byttes 2003. Frågan är om andra delar av anläggningen har renoverats/bytts ut efter miljöbalkens ikraftträdande. För att en anläggning ska kunna lagligförklaras krävs att den är i lagenligt skick. Exempelvis föreskrevs redan i 1766 års fiskestadga att alla dammar skulle förses med "nödige bottenluckor" för att möjliggöra fiskens upp- och nedströmsvandring. Såvitt Kammarkollegiet uppfattar ansökan finns inga sådana luckor vid den aktuella anläggningen. Redan av den anledningen anser kollegiet att sökanden inte har visat att anläggningen är i lagenligt skick.

Kammarkollegiet anser att ansökan har avgränsats på ett sådant sätt att det inte klart framgår vad som omfattas. Kollegiet kan exempelvis inte se att ansökan omfattar något tydligt yrkande om tillstånd till dämning, trots att redan dammens existens innebär att dämning pågår.

Ansökan innehåller inte heller något underlag för att bedöma miljöpåverkan från korttidsreglering.

Kammarkollegiet anser att det fortfarande inte är möjligt att bedöma verksamhetens totala miljöpåverkan utifrån föreliggande underlag, trots sökandens kompletteringar. Bland annat brister underlaget vad avser erforderliga skyddsåtgärder. Kollegiet anser därför att MKB:n inte kan läggas till grund för prövningen.

Kollegiet anser att det även efter en rimlighetsavvägning är skäligt att ställa krav på att både eventuell lagligförklaring och tillstånd förenas med villkor om väl fungerande faunapassage och naturliga flöden.

En utgångspunkt vid tillståndsprövningen är att sökanden inte ska ha någon fördel av att denne uppfört anläggningen utan tillstånd. Kammarkollegiet konstaterar att i ansökan saknas en utförlig redovisning av kostnaderna för uppförande, drift och underhåll av aktuell *anläggning*, inklusive de nödvändiga skyddsåtgärder som krävs med avseende på fastställd MKN och på bästa möjliga teknik. Redovisningen ska omfatta hela anläggningen med samtliga anläggningsdelar. Likaså krävs en redovisning av kostnaderna för drift av ansökt *verksamhet*.

Kammarkollegiet anser att sökanden inte har visat att fördelarna med ansökt vattenverksamhet överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den.

Kammarkollegiet yrkar ersättning för sina rättegångskostnader med totalt 33 459 kr.

Älvräddarna (ÄlvS) anför att sökandens yrkanden om tillstånd inte medger en ändamålsenlig prövning. Den ansökta verksamheten är vidare inte förenlig med miljöbalkens allmänna hänsynsregler, bestämmelserna i 11 kap. 8 § miljöbalken och prövningsunderlaget medger inte heller bedömning av verksamhetens tillåtlighet enligt 11 kap. 6 § miljöbalken.

Ansökt verksamhet äventyrar enligt ÄlvS uppnående av MKN för aktuell ytvattenförekomst och är därför inte tillåtlig. Den ansökta verksamheten är vidare inte visad tillåtlig i förhållande till miljöbalkens allmänna hänsynsregler samt bestämmelser i 11 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken.

ÄlvS ansluter till det länsstyrelsen anfört avseende av sökanden påstådd rättighet med stöd av urminnes hävd för befintlig damm.

Sökanden medger att domstolen förenar ett eventuellt tillstånd med villkor om låglutande fingaller. Dock med förbehåll att största spaltvidd villkoras till 18 mm. Skäl till att den högsta spaltvidden förordas är att en spaltvidd på 10-13 mm enligt sökanden *tar sikte på laxsmolt*. Detta är emellertid felaktigt. De slutsatser som görs i Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14 är att 10-13 mm bör utgöra bästa möjliga teknik om *laxfisksmolt* ska utestängas med ett fingaller. Slutsatserna om spaltvidden avser alltså laxfiskar och inte specifikt arten lax (*Salmo salar*).

Både upp- och nedströms anläggningen finns öring (*Salmo trutta*) vilket är en laxfisk. Utifrån vad sökanden uppger som skäl till att 18 mm spaltvidd skulle kunna fungera på platsen ställer sig ÄlvS frågande till vad som skulle utgöra skillnaden i krav på utformning av ett intagsgaller för skydd av unga individer av *Salmo salar* jämfört ett intagsgaller med samma skydd för av individer av *Salmo trutta* med motsvarande storlek. Med anledning av att sökanden därutöver inte tagit fram några uppgifter angående hur aktuellt intagsgaller ska utformas, eller hur flyktväg för nedströms passage kan anordnas i anslutning till gallret, menar ÄlvS att sökanden inte kan anses ha visat att 18 mm spaltvidd är tillräckligt i detta fall. ÄlvS bestrider att sökanden visat på bästa möjliga teknik (BMT) avseende fiskavledare och nedströms passage vid kraftverksintaget.

Sökanden förefaller inte ha utrett möjligheterna att anlägga *faunapassage som skulle medge upp- och nedströmspassage för starksimmande fiskarter* på det sätt domstolen förelagt.

Sökanden har enligt ÄlvS inte utrett möjligheterna att anlägga en faunapassage som är anpassad för starksimmande fiskarter utan uppger enbart att omlöp som möjliggör passage av många olika arter inte är möjligt.

Behöver en teknisk fiskväg anläggas anser ÄlvS att en slitsränna med natursten i botten skulle utgöra ett acceptabelt alternativ till faunapassage. Enligt ÄlvS borde sökanden dessutom - avseende teknisk fiskväg - i första hand ha utrett en sträckning parallellt längs dammens nedströms sida så att fiskvägen mynnar så nära dammen som möjligt. Detta skulle möjliggöra att naturfåran tillförs vatten genom fiskvägen även närmast nedströms dammen. ÄlvS vitsordar sökandens bedömning att den typ av fiskväg sökanden förordar inte är lämplig åtgärd för att möjliggöra nedströmspassage. ÄlvS delar även sökandens inställning om att det vid bedömning av vilken mängd vatten som krävs för åtgärdernas funktion inte är möjligt att utgå ifrån medellågvattenföringen i det aktuella vattendraget. ÄlvS anser dock inte att sökanden har kompletterat prövningsunderlaget i enlighet med domstolens föreläggande.

Det saknas åtagande om villkor för att fisk ska kunna passera ned- och uppströms liksom åtagande att släppa det vatten som krävs för åtgärdernas funktion. Det saknas även uttryckligt och tydligt villkor om minimitappning samt motivering till vilken minsta mängd vatten som behöver tappas med hänsyn till naturfårans ekologi. Det saknas därutöver åtagande och förslag på villkor om att kraftverket ska drivas som strömkraftverk och att start och stopp av kraftverket ska ske med mjuka övergångar.

Det sökanden anför angående begränsad tillgång på vatten pekar enligt ÄlvS snarast på att lokaliseringen av verksamheten är olämplig i förhållande till dess utformning.

Enligt vad som i VISS framgår om vattenförekomstens status så innebär kraftverkets nuvarande påverkan på konnektiviteten en risk att normen inte kan nås. Enligt VISS medför den ansökta verksamheten dessutom betydande påverkan på aktuell ytvattenförekomst genom förändrad hydrologisk regim. Enbart åtgärder i

form av upp- och nedströmspassage samt minimitappning till naturfåran förhindrar inte kraftverksdriftens påverkan på hydrologisk regim i vattendraget. För detta krävs därutöver villkor som begränsar verksamhetens reglering.

Det framstår som att sökanden inte utvärderat vilken elproduktion som kan förväntas om kraftverket drivs som strömkraftverk med en minimitappning på minst 200 l/s eller tillrinningen om den är mindre. Enligt ÄlvS är det därför inte möjligt att bedöma huruvida verksamheten då skulle vara lönsam ur enskild och allmän synpunkt. Sökanden har därmed inte visat på båtнад för verksamheten.

Enligt ÄlvS har prövningsunderlaget inte kompletterats i enlighet med domstolens föreläggande och underlaget medger fortfarande inte prövning av den ansökta verksamhetens tillåtlighet i förhållande till de krav som följer av EU:s ramdirektiv för vatten och miljöbalkens allmänna hänsynsregler samt 11 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken och sökanden har därmed inte visat att ansökt verksamhet är tillåtlig.

ÄlvS yrkar att mark- och miljödomstolen

- avvisar yrkande a) enligt ansökan, och
- avvisar alternativt avslår ansökan i övrigt.

Sökandes yrkande a) utgör en talan om fastställelse. Yrkandet ska enligt ÄlvS avvisas då sådan talan ska prövas i särskild ordning. I sak bestrider även ÄlvS sökandes påstående om att en rättighet att bedriva aktuell verksamhet med stöd av urminnes hävd skulle föreligga.

Vid bedömningen av om en rättighet har uppkommit genom urminnes hävd blir 15 kap. 1 § äldre jordabalken av betydelse och det är den som gör gällande urminnes hävd som har bevisbördan för sitt påstående. Angående rekvisiten och beviskravet för urminnes hävd vill ÄlvS även framhålla att det i förevarande mål inte är fråga om en typ av anläggning och verksamhet som normalt sett inte skriftligen har dokumenterats på ett sådant sätt att det skulle kunna föranleda bevislättnader.

Sökanden har enbart framfört en *uppfattning* att det på platsen har funnits en vattenanläggning med *viss dämmande effekt* sedan 1600-talet. Något underlag som ger stöd för denna uppfattning har dock inte presenterats, däremot finns i målet underlag som motsäger sökandes uppfattning.

Anmärkningsvärt är även uppgifter i ansökan om att; *nuvarande damm byggdes 1916 och byggdes om 1937 för att möjliggöra en ökad dämning med 2 m*. Likaså uppgiften att; *vid halvårsskiftet 1975 upphörde driften vid kraftverket och utrustningen monterades ner*.

Av kraven enligt ramdirektivet för vatten följer att tillstånd inte kan ges till projekt som riskerar att orsaka en försämring av en ytvattenförekomst status eller som äventyrar uppnåendet av god status för en vattenförekomst. I nationell praxis har bedömts att 2 kap. miljöbalken, med beaktande av domstolens skyldighet att så långt som möjligt tolka den nationella rätten i enlighet med vad som följer av EU-rätten, ger utrymme för tolkningar som är förenliga med kraven enligt ramdirektivet för vatten. Att domstolen i det aktuella målet inte kan åsidosätta en MKN för vatten genom en rimlighetsavvägning på det sätt sökanden vill göra gällande följer således av EU-rätt liksom praxis.

I bemötande framför sökanden att "eftersom bolaget förelagts om att utreda de två alternativ som angetts i domstolens föreläggande, så är det dessa alternativ som gäller". Det är också bl.a. detta som ÄlvS har framfört; att det underlag som sökanden presenterat varken avser sådana åtgärder eller innefattar sådan utredning som sökanden förelades att inge i målet.

De uppgifter som bolaget har redovisat i ansökan och under skriftväxlingen möjliggör heller inte en bedömning av verksamhetens ekonomiska förutsättningar. Sökanden har presenterat schablonkostnader som avser anläggande av omlöp dimensionerat för 1 m³/s istället för att utreda kostnaden för att anlägga en fiskväg vid den aktuella dammen. Sökanden har vidare åtagit sig villkor om intagsgaller utan att presentera anläggningskostnad för åtgärden.

Trots kompletteringar och bemötanden saknas väsentliga uppgifter i prövningsunderlaget. ÄlvS vidhåller därför inställningen att ansökan i första hand ska avvisas. I annat fall ska tillstånd avslås eftersom sökanden inte har visat att verksamheten kan bedrivas utan skada och olägenhet för miljön och utan att äventyra gällande MKN.

Enskilda och organisationer

Göingebygdens Biologiska förening har uppfattningen att Hammarmölledammen som naturmiljö ska finnas kvar och tillstyrker därför bolagets ansökan.

Flera skäl finns för detta ställningstagande. Några av dessa är:

- Hovdalaområdet är förmodligen Sveriges bästa miljö för fladdermöss. Många av de förekommande arterna är rödlistade. Hammarmölledammen är en viktig komponent i detta sammanhang.
- För många människor är Hammarmölledammen en viktig plats för fina naturupplevelser. Tre vandringsleder passerar dammen. Otaliga är de foton som tagits från dammens strandregioner.

Svenska Kraftnät har inget att erinra mot upprättat förslag.

SÖKANDENS BEMÖTANDE

Länsstyrelsen i Skåne län: Vad gäller MKB jämte de kompletteringar till denna som lämnats i målet så anser bolaget att den väl uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken och på ett tillräckligt sätt redovisar miljökonsekvenserna av den sökta verksamheten. Bolaget bestrider därför yrkandet om avvisning.

Förhållandena på plats är sådana att det inte är möjligt att anlägga en fungerande faunapassage. I vart fall kan detta inte göras utan betydande ingrepp i naturmiljön och till stora kostnader. Vidare följer att nyttan med en faunapassage enligt bolagets förmenande, utöver kostnader och andra olägenheter, måste beaktas i ljuset av det förhållande att det funnit ett vandringshinder på plats under mycket lång tid. Av detta följer vidare på sätt anförts ovan, se Mark- och miljööverdomstolens domskäl

i mål nr M 2149-18, att behovet av en faunapassage bör ta sin utgångspunkt i de faktiska förhållandena på plats. Med beaktande härav bestrider bolaget att tillståndet, vare sig det rör lagligheten av dämnet eller tillståndet till vattenkraftsutvinning, villkoras av anläggande av en faunapassage.

Sökanden delar länsstyrelsens uppfattning om förekomst av flodpärlmussla, vilket även bekräftats av en av medförfattarna till skriften "Försvunna miljöer på Hovdalafältet" som har mycket god kännedom om historiken på platsen och som även har mycket god kännedom om fiskförekomsterna i området. Denne har redogjort för att flodpärlmussla förekommer både uppströms dammen samt mellan kraftstationen och Finjasjön. Detsamma gäller för bäcköringen, som är värdfisk för flodpärlmusslans larver i samband med reproduktion. Huruvida föryngring sker eller ej är inget som sökanden kunnat hitta stöd för. På länsstyrelsens hemsida går dock att utläsa att det år 2017 endast fanns ett vattendrag i Skåne med konstaterad reproduktion av flodpärlmussla, i resterande elva vattendrag med musslor saknas konstaterad reproduktion. Av länsstyrelsens information går att läsa att flodpärlmusslan har försvunnit från mer än hälften av de vattendrag i Skåne där det är känt att den fanns i början av 1900-talet. Detta beror på flera faktorer, varav reglering är en. Mot bakgrund av den generella avsaknaden av reproduktion samt det faktum att både musslor och bäcköring finns såväl upp- som nedströms damm och kraftstation, anser sökanden inte det troligt att kraftverksdriften är avgörande för musslornas förmåga till föryngring på platsen.

Mintappningen säkerställer att det aldrig blir torrt i åfåran mellan damm och kraftstation samt nedströms kraftstationen. Enda stället där det kan bli helt torrt är i utloppskanalen från kraftverket, vilket inte är ett naturligt vattendrag utan en konstruerad anläggningsdel. Kanalen tillförs vatten enbart då kraftstationen är i drift. Mintappningen regleras automatiskt via ett trycksatt rör i dammen och påverkas inte av kraftverksdriften. 50 l/s utgör ca 6 % av den totala tillrinningen i vattendraget vid medelvattenföring.

Sökanden vidhåller att det funnits ett vandringshinder för många arter på platsen redan innan dammen byggdes. Den naturliga fallhöjden på 20 m mellan dammen och kraftstationen utgör ett naturligt vandringshinder. Det stämmer som länsstyrelsen anger att den totala naturliga fallhöjden på 20 m infaller på en sträcka av ca 240 m mellan dammen och kraftstationen men det är ingen jämn lutning på fallsträckan. En stor del av höjdskillnaden tas på en relativt kort sträcka i anslutning till dammläget.

Länsstyrelsen har framställt ett antal yrkanden i målet, vilka samtliga bestrids av bolaget. Bolaget anser på sätt tidigare anförts att det funnits en vattenanläggning med viss dämmande karaktär på plats sedan i vart fall 1600-talet och som inneburit ett vandringshinder för fisk, innebärande att dämnet bör kunna förklaras lagligt enligt bestämmelsen i 5 a § MP. Under alla förhållanden bör dämnet, med hänvisning till i närtid meddelade domar från Mark- och miljööverdomstolen, kunna lagligförklaras.

Vad gäller frågan om MKB så är det bolagets uppfattning att detta dokument tillsammans med den utredning som presenteras kompletterande PM uppfyller kraven i miljöbalken.

Till trots mot vad länsstyrelsen anført är det fortsatt bolagets uppfattning, på sätt tidigare anförts, att det funnits en vattenanläggning med viss dämmande effekt på plats sedan i vart fall 1600-talet och som inneburit ett vandringshinder för fisk, innebärande att dämnet bör kunna förklaras lagligt. Under alla förhållanden bör anläggningen, med hänvisning till Högsta domstolens avgörande i dom i mål nr T 4144-19 kunna lagligförklaras.

I denna del önskar bolaget klargöra att yrkandet om hävd, med hänsyn till Högsta domstolens avgörande i dom i mål nr T 4144-19, i denna del inte längre uttryckligen hänvisar till bestämmelsen i 5a § MP utan istället till praxis på området, av vilket nämnda lagrum endast utgör en kodifiering. Det innebär enligt bolaget att trots avsaknaden av övergångsbestämmelser vad gäller 5a § MP, så är

tidigare praxis kring hävd m.m. sådan att anläggningen kan förklaras laglig utan direkt hänvisning till 5a §.

I anledning de stora naturvärdena anser nu länsstyrelsen att domstolens alternativ 2, den längre faunapassagen, inte är möjlig med hänvisning till dessa värden. Vad gäller det andra förslaget på fiskväg, den kortare fiskvägen i anslutning till dammanläggningen, så tycker inte länsstyrelsen att den heller är bra. Istället vill länsstyrelsen att bolaget ska utreda andra alternativ. Detta är enligt bolaget helt oacceptabelt. Med hänvisning till vad som tidigare anförts rörande kostnaderna i förhållande till nyttan med åtgärden i form av en faunapassage och i övrigt med hänvisning till vad bolaget anført i sitt bemötande av Kammarkollegiets synpunkter så bestrider bolaget att utföra ytterligare utredningar. Detta särskilt som att kostnaderna och miljöpåverkan under alla omständigheter, oavsett lösning, är sådana att vid den rimlighetsavvägning som ska göras enligt 2 kap. 7 § miljöbalken i dess lydelse före den 1 januari 2019, det inte kan anses rimligt att ålägga bolaget att utföra en faunapassage i området.

Sökanden bestrider det yrkade beloppet för rättegångskostnader och uppger att bolaget är villig att vitsorda skäliga halva beloppet, dvs. 60 800 kr.

Älvräddarna: Vad gäller MKB jämte de kompletteringar till denna som lämnats i målet så anser bolaget att den väl uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken och på ett tillräckligt sätt redovisar miljökonsekvenserna av den sökta verksamheten. Bolaget bestrider därför yrkandet om avvisning.

Förhållandena på plats är sådana att det inte är möjligt att anlägga en fungerande faunapassage. I vart fall kan detta inte göras utan betydande ingrepp i naturmiljön och till stora kostnader. Skälet till detta är i första hand topografin. Vidare följer att nyttan med en faunapassage enligt bolagets förmenande, utöver kostnader och andra olägenheter, måste beaktas i ljuset av det förhållande att det funnit ett vandringshinder på plats under mycket lång tid. Av detta följer vidare på sätt anförts ovan, se Mark- och miljööverdomstolens domskäl i mål nr M 2149-18, att behovet av en

faunapassage bör ta sin utgångspunkt i de faktiska förhållandena på plats. Med beaktande härav bestrider bolaget att tillståndet, vare sig det rör lagligheten av dämnet eller tillståndet till vattenkraftutvinning, villkoras av anläggande av en faunapassage.

Vad slutligen gäller Älvräddarnas synpunkter avseende fiskväg/faunapassage så hänvisar bolaget till vad de anfört i sitt bemötande av Kammarkollegiet och länsstyrelsens yttranden. Härtill kommer det faktum, att eftersom bolaget förelagts om att utreda de två alternativ som angetts i domstolens föreläggande, så är det dessa alternativ som gäller.

Även vad avser MKN och frågan kring prövningen i denna del så hänvisar bolaget till vad som anförts i bemötandet av Kammarkollegiets och länsstyrelsens yttranden.

Vad gäller frågan om båtnad och konsekvenserna för vattenkraftutvinningen, så producerar vattenkraftverket under normaldrift ca 750 000 kWh/år, vilket motsvarar hela elförbrukningen för 130 villor under ett år. Syftet med den fortsatta driften är vidare att på sikt försörja Hovdala slott fullt ut med närproducerad grön el. Slottet som är ett välbesökt turistmål förbrukar i dag ca 450 000 kWh/år. Produktionsintäkterna från vattenkraften uppgår till mellan 225 000 och 370 000 kronor per år. Ett anläggande av en faunapassage med där tillräcklig vattenföring, enligt Älvräddarna ca 1 m³/s och enligt bolaget betydligt mer än de ca 200 l/s som föreslås av Havs- och vattenmyndigheten, skulle få till följd att det troligtvis inte längre skulle vara ekonomiskt möjligt att bedriva vattenkraftverksamhet. Något som helt skulle stå i strid med lagstiftarens inställning så som den kommit till uttryck i proposition 2017/18:243 Vattenmiljö och vattenkraft. Detta förhållande är ytterligare en aspekt som bör beaktas inom ramen för den rimlighetsavvägning som ska göras enligt 2 kap. 7 § miljöbalken.

Kammarkollegiet: Bolaget har inget att erinra mot att domstolen fastställer ett villkor om skyddsåtgärder för fisk i form av fingaller av lämplig dimension.

Vad gäller Kammarkollegiets krav på skyddsåtgärd i form av fingaller med en spaltvidd om 10-13 mm, så accepterar bolaget ett sådant villkor, dock att spaltvidden som sådan tar sikte på laxsmolt, vilket saknas i aktuellt vattendrag, varför även en spaltvidd upp till 18 mm skulle kunna fungera på platsen.

Bolaget anser att sökt verksamhet även utan villkor om fiskväg men med villkor om fingaller kan bedrivas på ett sätt som står i överensstämmelse med kraven i 2 kap. miljöbalken.

Dammen och kraftverket har funnits på plats sedan mer än hundra år och under denna period i princip utgjort ett definitivt vandringshinder för fisk. I VISS framgår det att fram till i oktober 2018 så var vattendraget över huvud taget inte klassad alls vad gäller förändring av konnektivitet genom dammar, barriärer och slussar. Av detta följer att den klassning som angetts i VISS innan oktober 2018 om att det är möjligt att uppnå god ekologisk status till år 2027 baserats på felaktiga grunder, i det att statusen redan då borde satts till måttlig ekologisk status. Vattenmyndigheten och Havs- och vattenmyndigheten har således på grund av dålig information om förhållandena på plats eller av andra skäl redan från början åsatt Hovdalaån en felaktig status. Av detta följer att eftersom ån redan från början bort haft en annan klassning än den fått efter oktober 2018 så kan inte bolagets verksamhet anses påverka den ekologiska statusen på sätt Kammarkollegiet anför. Av detta följer i sin tur att VISS-bedömningen endast i ringa omfattning bör beaktas vid den avvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken som ska göras avseende det rimliga i att kräva anläggande av en fiskväg.

Utöver vad som anförts ovan följer att de ändringar som skett i miljöbalken genom lagen (2018:1407) om ändring i miljöbalken så trädde även dessa ändringar i kraft den 1 januari 2019 och i övergångsbestämmelserna till nämnda lag anges det att äldre bestämmelser fortsatt ska gälla vid prövningen av mål som inletts före ikraftträdandet. Det innebär bland annat att bestämmelsen i 5 kap. 4 § och 11 kap. 9 c § miljöbalken inte kan beaktas vid prövningen och inte heller 2 kap. 7 § miljöbalken i dess lydelse efter den 1 januari 2019.

Med beaktande av vad som anförts ovan vidhåller bolaget på de grunder som anförts i tidigare yttrande att det med stöd av 2 kap. 7 § miljöbalken inte är rimligt att kräva av bolaget att de anlägger en fiskväg.

Bolaget medger och vitsordar som skäligt att till Kammarkollegiet utge 21 600 kronor inkl. moms. Medgivet belopp motsvarar den tid myndigheten lagt ner på yttranden i ärendet, med avdrag för de kostnader myndigheten påstår sig haft för deltagande i, tidsspillan för och resa till och från den muntliga förberedelsen med syn. Länsstyrelsen, såsom företrädare för allmänna intressen, bemannade vid nämnda tillfälle upp med en stor mängd personal med olika kunskap av vikt för förhållandena på plats. Det har enligt bolaget därför saknats anledning för ytterligare en statlig sektorsmyndighet att delta vid nämnda förhandling med syn. Istället borde de båda myndigheterna samordnat sina insatser innebärande att länsstyrelsen, efter förhandlingen och syn, till Kammarkollegiet lämnat erforderliga uppgifter om förhållandena på platsen. Allt i syfte att hålla nere rättegångskostnaderna i målet.

Det kan enligt bolaget inte vara lagstiftarens mening med bestämmelsen i 25 kap. 2 § andra stycket miljöbalken att, såsom nu ofta sker, staten såsom företrädare för allmänna intressen ska kunna erhålla ersättning för rättegångskostnader för var och en av de fem sektorsmyndigheter som väljer att yttra sig i processen, lika lite som att domstolen skulle tillerkänna var och en av fyra ägare till en och samma fastighet vara berättigade till ersättning, var för sig, för att de anlitat fyra olika ombud att företräda dem i samma sak.

DOMSKÄL

Under målets prövning har bestämmelser om urminnes hävd och lagligförklaring kommit att ändras, jämför förändringar i miljöbalken, bland annat dess 11 och 24 kap. samt i MP. Sökandens yrkanden har ändrats under handläggningen och mark- och miljödomstolen har därför kungjort målet vid två tillfällen, det första under januari 2019 och det andra under juni 2019. Målet har vidare även vilandeförklarats

under två perioder, 11 september 2020 - 6 november 2020 respektive 23 februari 2021 - 4 juni 2021, bland annat som en följd av coronapandemin.

Mark- och miljödomstolen har genomfört en muntlig förberedelse med syn under oktober 2019 och en huvudförhandling med syn under augusti 2021.

Rådighet

Domstolen konstaterar att Hässleholm Industribyggnader AB är lagfaren ägare till fastigheten Tormestorp 5:31 och att i fastigheten inkluderas även Hammarmölledammen och nu aktuell dammanläggning. Sökanden har därmed rådighet att bedriva vattenverksamhet enligt 2 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet på denna fastighet.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen anser att den av Hässleholm Industribyggnads AB framtagna miljökonsekvensbeskrivningen, med tillhörande kompletteringar, uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken så att miljöbedömningen kan slutföras.

Tillåtlighet

I målet är det utrett att den befintliga verksamheten inte har tillståndsprövats enligt bestämmelser i miljöbalken.

Föreligger urminnes hävd?

Sökanden har i första hand yrkat att mark- och miljödomstolen fastställer att dammen, med stöd av bestämmelserna om urminnes hävd, ska anses tillkommen i laga ordning, det vill säga enligt motsvarande bestämmelser i miljöbalken. Mark- och miljödomstolen har i det följande utgått från att med begreppet ”dammen” avser sökanden definitionen enligt 11 kap. 4 § miljöbalken dvs ”en vattenanläggning vars syfte är att dämna upp eller utestänga vatten eller blandningar av vatten och annat material”. Yrkandet om att urminnes hävd ska gälla avser därmed den del av vattenkraftsanläggningen som dämmer upp vattnet i Hammarmölledammen, vilket

innebär betongdamm med tillhörande fyllningsdammar på ömse sidor, överfallsutskov med tillhörande rör för minimitappning samt bottenutskovslucka.

Sökanden åberopar urminnes hävd, baserat på bl.a. följande grunder:

- Det har funnits någon form av anläggning för utvinning av vattenkraft med dämmande funktion på plats sedan 1600-talet. Kartmaterial och fotografier från platsen visar på rester av ett stenmursliknande dämme vars överkant ligger på +70,6 m ö h, att jämföras med dagens dammbyggnad där överkanten på överfallsutskovet ligger på +73,0 m ö h.
- Det äldre dämmet bedöms ha funnits på plats väl innan 1880, det vill säga mer än två mansåldrar innan införandet av 1972 års Jordabalk.
- Trots att det äldre dämmet har en lägre höjd än dagens dämme får detta, med beaktande av att det bara skiljer ca 2,4 m i höjd i förhållande till befintligt dämme, anses vid tidpunkten ha utgjort ett sådant vandringshinder att förhållandena avseende fiskvandring inte i något väsentligt avseende skiljer sig från dagens förhållande med nuvarande dämme.
- Med hänvisning till förarbetsuttalanden vad gäller beviskravet ifråga om äldre förhållanden på plats anser HIBAB att bolaget, genom de uppgifter som nu presenterats i målet, i tillräcklig utsträckning visat att det funnits ett dämme på plats som utgjort vandringshinder sedan väl före 1880 och att denna verksamhet fram till 1972 har bedrivits obestridd utan invändningar från vare sig enskilda eller allmänna intressen.
- Under huvudförhandlingen har sökanden kompletterat med sin uppfattning att dagens verksamhet inte skiljer sig särskilt från den dåvarande, och hänvisar till avgörande i MÖD (mål M 1328-19).
- Det finns andra anläggningar i vattendraget som förhindrar fiskvandring. Enligt kontakter med fiskeintressen för vattendraget har ingen fiskvandring varit möjlig sedan 1600-talet.

Länsstyrelsen anser att sökanden genom sin redogörelse inte gjort det sannolikt att äldre rättigheter enligt bestämmelserna enligt 5 a § MP om urminnes hävd skulle föreligga för den verksamhet (dämning och vattenavledning för turbindrift) som

idag bedrivs på den aktuella platsen. Länsstyrelsen vill även uppmärksamma om Mark- och miljööverdomstolens uttalanden i domar i mål nr M 1575-19 m.fl. i vilka MÖD framför att det kan ifrågasättas om det är möjligt att pröva ett yrkande om fastställelse av hävd inom ramen för ett ansökningsmål om tillstånd till vattenverksamhet. Inom ramen för en talan om fastställelse behöver kärke göra gällande huruvida ett visst rättsförhållande råder. En sådan talan väcks via stämningmål. Länsstyrelsen anser att sökanden inte kunnat redogöra för att det råder ett sådant rättsförhållande att det går att fastställa att rättigheter skulle föreligga.

Mot bakgrund av att sökanden enligt länsstyrelsen inte genom sin redogörelse gjort det sannolikt att någon verksamhet motsvarande den dämning och vattenavledning för turbindrifft som idag bedrivs på platsen funnits före 1882 kan urminnes hävd inte anses föreligga. Länsstyrelsen yrkar därför avslag på sökandens tilläggsyrkande gällande fastställande av att anläggningen drivs med stöd av urminnes hävd.

Kammarkollegiet uppfattar att sökandens yrkande avseende urminnes hävd gäller anläggningen, inte verksamheten. Kollegiet anser vidare att sökanden inte har visat att tidsrekvisitet för urminnes hävd är uppfyllt och ansluter här till länsstyrelsens yttranden. Förutsättningarna för bifall till sökandens yrkande i denna del är således inte uppfyllda enligt kollegiet.

Älvräddarna framhåller bland annat att det inte är fråga om en typ av anläggning och verksamhet som normalt sett inte skriftligen har dokumenterats på ett sådant sätt att det skulle kunna föranleda bevislättnader. Sökanden har enbart framfört en uppfattning att det på platsen har funnits en vattenanläggning med viss dämmande effekt sedan 1600-talet. Något underlag som ger stöd för denna uppfattning har dock inte presenterats, däremot finns det enligt Älvräddarna underlag i målet som motsäger sökandes uppfattning.

Älvräddarna bestrider i sak att en rättighet att bedriva aktuell verksamhet med stöd av urminnes hävd skulle föreligga.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

Den som påstår sig ha stöd för sin verksamhet i en äldre rättighet har bevisbördan för rättighetens existens och dess innehåll. I de flesta fall bör skriftlig dokumentation kunna krävas. När det gäller urminnes hävd får bevisningen fullgöras t.ex. genom en utredning som visar på vilket sätt verksamheten har bedrivits sedan åtminstone två mansåldrar före jordabalkens ikraftträdande. Detta anses innebära att urminnes hävd kan omfatta anläggningar och verksamheter som tillkommit 90 år före jordabalkens ikraftträdande 1972, dvs. före år 1882. Eftersom det beträffande urminnes hävd oftast saknas skriftlig dokumentation får bevisningen i stället fullgöras t.ex. genom en utredning som visar på vilket sätt verksamheten har bedrivits sedan lång tid tillbaka utan invändning från motstående intressen. Den som inte kan styrka sin rätt, är inte skyddad mot tillsynsmyndighetens krav på att tillstånd ska sökas eller krav på att vidta skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått. En äldre rättighet i form av urminnes hävd har rättskraft endast beträffande de frågor som kan visas vara tillåtna i förhållande till hur anläggningen är konstruerad och verksamheten bedrivits (prop. 2017/18:243 s. 103, 110 och 236 och Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 juni 2020 i mål M 1328-19).

Enligt ett betänkande av Civilutskottet (2017/18:CU31 s. 19) ska beviskraven i fråga om vad den äldre rättigheten omfattar inte ställas så höga att det i praktiken blir omöjligt att bevisa vad som är rättskraftigt avgjort. Vad som är förenligt med urminnes hävd framgår sällan av något särskilt dokument. För urminnes hävd bör det räcka med att verksamhetsutövaren med hänsyn till omständigheterna kan göra sannolikt att den verksamhet som i dag bedrivs inte i något väsentligt avseende skiljer sig från hur den kan antas ha bedrivits före införandet av de tillståndskrav som miljöbalken sedan ersatte.

Mark- och miljööverdomstolen har i flera mål utvecklat på vilka grunder urminnes hävd föreligger. I Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 juni 2020 i mål M 1328-19 återges under domskäl att vissa förändringar får ha skett avseende en verksamhet så länge dammens läge och funktion samt dess inverkan på

vattenförhållandena i allt väsentligt förefaller ha varit desamma sedan dammens uppförande.

Baserat på de uppgifter som sökanden har redovisat i sin ansökan och under respektive efter huvudförhandlingen, tillsammans med vad som framkom under tillhörande syn, är det enligt domstolens bedömning sannolikt att dagens anläggning och dess tillhörande verksamhet i betydande grad skiljer sig från hur platsen såg ut före år 1882. Det äldre dämmet var, enligt förevisade foton, beläget omedelbart uppströms den nuvarande dammanläggningen och dämde sannolikt upp Hammarmölledammen till en vattennivå som motsvarade ca 2,4 m under den dämning som dagens dammanläggning medför. Den nuvarande dammanläggningen anlades ursprungligen år 1916 i samband med att kraftstationen uppfördes och år 1937 höjdes dammkrönet upp med ca 2 m, till dagens krönnivå. Samtidigt utfördes ändringar av dammanläggningen, med betongarbeten och ett nytt överfallskibord som ersatte tidigare luckor.

Domstolen anser att sökandens uppgifter om äldre och nuvarande dammanläggningar tillräckligt tydligt visar att utformningen av dagens anläggning i stor omfattning skiljer sig mot den som fanns före år 1882 samt att dämningförhållandena för omgivande marker runt Hammarmölledammen numera medför att långt större markområden är vattentäckta och sannolikt även under stor del av året. Detta förhållande styrks även av ingivna historiska kartor över storleken på Hammarmölledammen.

Mark- och miljödomstolen bedömer därför att urminnes hävd, i den mening som avses i 5 a § MP, inte föreligger för dammanläggningen vid Hammarmölledammen med dess nuvarande utformning.

Mark- och miljööverdomstolen har i dom den 21 februari 2020 i mål M 1577-19 uttalat att när det gäller fastställelseyrkande enligt 13 kap. 2 § rättegångsbalken ifråga om urminnes hävd kan det ifrågasättas om det i mål om tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken överhuvudtaget är möjligt att pröva ett sådant

yrkande. Mark- och miljödomstolen noterar att MÖD inte definitivt uttalar att det är uteslutet med sådan fastställelse. I detta mål bedömer mark- och miljödomstolen att det är lämpligt att domstolen uttalar att vattenkraftverket inte omfattas av urminnes hävd. Detta innebär att sökandens yrkande om fastställelse av att det föreligger urminnes hävd avslås.

Kan anläggningen lagligförklaras?

I andra hand, för det fall domstolen inte anser att dammen har ett miljötillstånd med stöd av reglerna om urminnes hävd, enligt 17 § MP, yrkar sökanden att domstolen lagligförklarar befintlig vattenkraftsanläggning, inkluderande bland annat ”dammen”.

Sökanden anför att anläggningen uppfördes 1916, alltså ska 1880 års vattenrättsförordning gälla (jämför MÖD 1242-17). Vad gäller fiske hänvisas till 10 § i förordningen. Under år 1937 utfördes endast en påbyggnad som inte föranleder att 1918 års vattenlag ska gälla.

Länsstyrelsen har uttryckt att huvuddelen av anläggningen ska laglighetsprövas enligt 1918-års vattenlag. De ursprungliga delarna från 1916 ska prövas enligt den lagstiftning som gällde 1916. Oaktat enligt vilken lagstiftning laglighetsprövningen sker har verksamhetsutövaren varit skyldig att vidta nödvändiga åtgärder för fiskets befrämjande, vilka inte har vidtagits. Anläggningen kan inte anses vara tillkommen i laga ordning. Givet den skyldighet som funnits även historiskt vid anläggningens tillkomst 1916 och ombyggnation 1937 med avseende på åtgärder för fiskets befrämjande anser länsstyrelsen att det inte går att lagligförklara anläggningen.

Kammarkollegiet redogör för att om en anläggning ska kunna lagligförklaras krävs att den är i lagenligt skick. Exempelvis föreskrevs redan i 1766 års fiskestadga att alla dammar skulle förses med "nödige bottenluckor" för att möjliggöra fiskens upp- och nedströmsvandring. Såvitt Kammarkollegiet uppfattar ansökan finns inga sådana luckor vid den aktuella anläggningen. Redan av den anledningen anser kollegiet att sökanden inte har visat att anläggningen är i lagenligt skick.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

Om en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får den som äger anläggningen eller avser att utnyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet hos mark- och miljödomstolen. En lagligförklaring får förenas med villkor (17 § MP). En förutsättning för laglighetsprövning är således att tillstånd saknas. Eftersom aktuell ansökan inkom före den 1 januari 2019 är det möjligt att pröva begäran om lagligförklaring trots att det är fråga om en vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel (se Mark- och miljööverdomstolens dom den 30 oktober 2019 i mål M 3371-18 och jfr 17 a § MP och SFS 2018:1419). Förutsättningen för laglighetsprövning enligt 17 § MP är därmed uppfylld i föreliggande mål.

Enligt 18 § MP ska frågan om lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit före ikraftträdandet av miljöbalken utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller motsvarande äldre bestämmelser bedömas enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

Enligt bolagets beskrivning, och som delvis återges under rubriken *Föreligger urminnes hävd?* ovan, har den lägre delen av dammanläggningen uppförts under år 1916. Denna del har tillkommit under en period när Kung. förordning om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund; given Stockholm slott d. 30 dec. 1880 (vattenrättsförordning) gällde. Av nämnda förordning framgår bl.a. följande

6 § första stycket – Ej må i vattendrag så byggas, att genom uppdämning eller annorledes men tillskyndas någon, som ovan eller nedan äger jord, vattenverk, fiske eller annan egendom; och skall förty vattenverk, där hinder i vattnets lopp kan lända till men för annan, vara så inrättat, att tillräckligt avlopp för vattnet samt fri upp- och nedgång för fisken kunna beredas, när sådant är av nöden.

Av ovanstående framgår att enligt vattenrättsförordningen skulle det finnas en fri upp- och nedgång för fisken. Mark- och miljödomstolen bedömer att sådan varit nödvändig, vilket utvecklas nedan.

Mark- och miljödomstolen noterar att sökanden i ansökan inte har redovisat att några fiskefrämjande åtgärder vidtogs vid anläggandet år 1916. Den bottenlucka som sökanden redogör för, uppges användas vid tömning av dammen.

Den höjning av dammkrönet med ca 2,0 m som utfördes år 1937 och som är nära identisk med nuvarande utformning av dammanläggning med tillhörande överfallsskibord m.m. innebär att lagligheten för dessa delar ska bedömas enligt 1918 års vattenlag (ÄVL). Av 2 kap. 41 § ÄVL framgår bland annat att åtgärder m.m. för fiskets befrämjande ska tålas. Mark- och miljödomstolen noterar att sökanden i sin ansökan inte har redovisat att några fiskefrämjande åtgärder vidtogs vid anläggandet år 1937.

Mark- och miljödomstolen bedömer därutöver att inga anläggningsdelar har tillkommit efter att miljöbalken infördes den 1 januari 1999.

En lagligförklaring av anläggningen i dess nuvarande utformning erfordrar att sådana fiskefrämjande åtgärder vidtas, både vad avser de anläggningar som uppfördes år 1916 såväl som de från år 1937. Sökanden har som ett villkor föreslagit att ett nytt intagsgaller appliceras i anslutning till dammanläggningen, före inloppstuben.

Sökanden har bestridit att behöva vidta åtgärden att anlägga en faunapassage.

Mark- och miljööverdomstolen har i dom den 30 oktober 2019 i mål M 3371-18 lagligförklarat en dammanläggning i Kävlingeån, inklusive en påbyggnad uppförd år 1955, då sökanden själv föreslog ett villkor om en ny faunapassage. Domstolen ansåg därför att anläggningen skulle ha varit laglig enligt dåvarande lagstiftning och att det alltså inte fanns något hinder mot att lagligförklara den.

Enligt Vatteninformationssystem Sverige (VISS) finns en motivering kring kvalitetsfaktorn Konnektivitet i vattendrag och dess klassificering dålig status: *I vattenförekomsten finns ett definitivt vandringshinder, verksdamm vid Hammarmölla. Korttidsreglering vid kraftverket påverkar akvatiska organismer negativt. I ett biflöde finns ytterligare ett definitivt vandringshinder. Konnektiviteten bedömd som dålig.*

Baserat på det underlag som föreligger om fauna uppströms respektive nedströms dammanläggningen gör mark- och miljödomstolen följande bedömning. Bland annat finns bäcköring och flodpärlmussla i båda vattenområdena. Vid elfisken har öring påträffats med varierande täthet, även uppströms dammanläggningen. Det föreligger inga uppgifter om att några av arterna har satts ut i vattendraget. De uppgifter som redovisats under målets prövning och domstolens observationer under två genomförda syner styrker uppfattningen att viss fiskvandring upp- och nedströms har varit möjlig innan kraftverket anlades, dock sannolikt företrädesvis för starksimmande arter. Det finns därför fog för att en lagligförklaring av dammanläggningen m.m. förutsätter ett villkor om anläggande av faunapassage. Mark- och miljödomstolen noterar att sökanden, efter föreläggande från domstolen, har redovisat två utkast till faunapassager, med bedömd kostnad 3,2 respektive 12,6 miljoner kr.

I praxis har uttalats att mot bakgrund av att en lagligförklaring inte får avse en vattenverksamhet är det inte lämpligt att i samband med beslut om lagligförklaring föreskriva villkor som i första hand avser att reglera själva vattenverksamheten. Detta eftersom vattenverksamheten ska prövas i annan ordning och i enlighet med miljöbalkens bestämmelser. För att kunna föreskriva lämpliga villkor för bl.a. vattenhushållning har det därför krävts att en vattenanläggnings laglighet prövas tillsammans med en ansökan om tillstånd till vattenverksamhet (se rättsfallen MÖD 2017:19 och MÖD 2017:45). Mark- och miljödomstolen noterar att sökanden yrkar att tillstånd lämnas till att bland annat driva en vattenkraftsanläggning och i vad på vattenkraftverksdammens praktiska drift beror, reglera vattennivån i dammen.

Mark- och miljödomstolens slutliga bedömning i frågan om möjligheten till lagligförklaring framgår nedan.

Kan tillstånd lämnas?

Eftersom ansökan inkom till mark- och miljödomstolen den 30 juli 2018 ska prövning om tillstånd till ansökt drift för kraftproduktion m.m. göras enligt miljöbalken i dess lydelse före den 1 januari 2019.

Sökanden menar att tillstånd kan lämnas då tillåtlighet föreligger, bland att mot bakgrund av att båtnad enligt 11 kap. finns och att det inte strider mot 5 kap. miljöbalken.

Länsstyrelsen anser bland annat att den utredning som lagts fram i målet visar att vattnet inte räcker till för att förse dämmningsverksamheten med nödvändiga skyddsåtgärder om vatten också ska avledas för turbindrift. Myndigheten yrkar därför avslag för den del av ansökan som avser korttidsreglering av Hovdalaån och vattenavledning för turbindrift. Länsstyrelsen yrkar även avslag för dämmningsverksamheten.

Kammarkollegiet anser bland annat att sökanden inte har visat att fördelarna med ansökt vattenverksamhet överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den.

Älvräddarna anför att ansökt verksamhet äventyrar uppnående av miljökvalitetsnorm för aktuell ytvattenförekomst och är därför inte tillätlig. Den ansökta verksamheten är vidare inte visad tillätlig i förhållande till miljöbalkens allmänna hänsynsregler samt bestämmelserna i 11 kap. 6 och 8 §§ miljöbalken. Vidare har inte sökanden, enligt Älvräddarna, visat på båtnad för verksamheten.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

För att en vattenverksamhet ska få bedrivas krävs även att dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av

den (11 kap. 6 § miljöbalken, i dess lydelse före den 1 januari 2019). Syftet med denna bestämmelse är att hindra vattenverksamhet eller tillkomsten av en vattenanläggning som inte är samhällsekonomiskt motiverad. Den samhällsekonomiska bedömningen ska baseras på en ekonomisk analys av rimlig omfattning. Något krav på matematisk exakthet i de ekonomiska beräkningarna bör inte uppställas (prop. 1997/98:45, del 2, s. 129).

Sökanden har i ursprunglig inlämnad ansökan uppskattat att produktionsintäkten av kraftverkets elproduktion, även utan elcertifikat, årligen uppgår till 225 000 - 375 000 kronor. Sökanden har vidare i yttrande uppgett att driftkostnaderna uppgår till maximalt 50 000 kr/år respektive under huvudförhandlingen framfört att det handlar om en arrendeintäkt som ökar med stigande energipriser.

Genom dom den 8 februari 2021 i mål M 1848-20 har Mark- och miljööverdomstolen fastställt att anläggningen tillhör dammsäkerhetsklass B. Under huvudförhandlingen har mark- och miljödomstolen förelagt sökanden att inkomma med en beräkning av kostnaderna för erforderliga underhållsåtgärder på dammen med anledning av säkerhetsklassningen. Av sammanställningen framgår flera anmärkningar på dammanläggningen, vilka bedöms behöva åtgärdas inom en snar framtid. Den totala kostnaden för dessa åtgärder beräknas till 1,7 miljoner kr. Därtill kommer kostnaden för anläggande av ett intagsgaller enligt det villkor som sökanden föreslår ska gälla om tillstånd meddelas. Domstolen bedömer det som troligt att detta betingar ytterligare i storleksordningen 0,2 miljoner kr att anlägga. Det innebär att för att dammanläggningen (och därmed även kraftproduktionen) ska kunna bestå behöver minst ca 2 miljoner kr investeras. Mark- och miljödomstolen anser vidare att ett villkor om anläggande av faunapassage är en förutsättning för en lagligförklaring, jämför ovan. Även om de av sökanden beskrivna faunapassagerna skulle behöva modifieras pekar storleken på bedömda kostnader att ytterligare minst 3 miljoner kr skulle behöva investeras, vilket även det påverkar båtnaden. Angiven intäkt ska, efter reduktion med driftkostnader, därför även belastas av årliga kostnader för en investering om sammanlagt minst 5 miljoner kr.

Därutöver har sökanden i ansökan även uppgett att el- och kontrollutrustningen i kraftstationen är i behov av upprustning/modernisering, vilket enligt domstolen innebär att ytterligare investeringar är nödvändiga vid en fortsatt drift.

Energiförbrukningen i en genomsnittlig svensk villa/radhus med direktverkande el är cirka 25 000 kWh per år och för hushållsel till 5 000 kWh. Kraftverket vid Hammarmölle har en normal årsproduktion på 750 000 kWh. Detta motsvarar därmed årsförbrukningen för trettio villor som har direktverkande el för uppvärmning. Sökanden har dock uppgett att elproduktionen är ämnad för att förse Hovdala slott med förnyelsebar energi. Vidare har sökanden anfört att syftet med ansökan även är att bibehålla de höga naturvärden som finns i området.

Mark- och miljödomstolen instämmer i bedömningen av de höga naturvärdena och konstaterar att vid fortsatt drift, enligt ansökan, kommer den naturliga fåran periodvis vara nästan torrlagd. Hovdalaån är bland annat klassificerad som naturtyp 3260 inom det föreslagna Natura 2000-området. Det är känt att länsstyrelsen vid ett tillfälle 2019 fick ingripa och flytta individer av flodpärlmussla till följd av låga flöden i ån nedströms Hammarmölledammen. Länsstyrelsen fattade år 2020 beslut att förbjuda korttidsreglering, dvs kraftverket får enbart drivas som ett strömkraftverk under perioder med tillräckligt höga flöden.

Vidare uppges följande i VISS för vattenförekomsten. Kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim i vattendrag och dess parameter som bedömts som måttlig status kan motiveras: *Vattenförekomsten är korttidsreglerad, vilket tidvis medför mycket låga flöden i den nedre delen av vattenförekomsten. MLQ är 0,13 m³/s enligt vattenwebb, enstaka mätningar visar på flöden som är ca 75% lägre än MLQ. Dessa låga flöden har en negativ påverkan på bl.a. flodpärlmussla som förekommer i ån. Detta är anledningen till att vattenförekomsten expertbedöms till måttlig (eventuellt ännu sämre) status.*

Den ansökan som prövas innebär en minimitappning om 50 l/s till naturfåran strax nedströms dammanläggningen. Sträckan mellan dammanläggningen och där

utloppskanalen från kraftverket ansluter till ån är drygt 200 m lång. Den minimi-tappningen bedömer domstolen som otillräcklig då sträckan utgör potentiella lek- och uppväxtområden för fisk och annan fauna. Det ska även noteras att den har karaktären av en strömsträcka. Det är svårt att bedöma vad som skulle vara ett ekologiskt flöde i naturfåran men om en nivå motsvarande medellågvattenföring (MLQ) i Hovdalaån används så har sökanden uppgett att denna är 0,1 m³/s.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att Hovdalaån inte är klassad som ett kraftigt modifierat vatten och mot bakgrund av det begränsade tillskott till samhällets energiförsörjning som Hammarmölle kraftverk bidrar med ingår inte heller anläggningen i någon prioriterad grupp av kraftverk.

Mark- och miljödomstolen bedömer sammanfattningsvis att nyttan i form av den begränsade ekonomiska intäkt som verksamheten genererar samt bidrag till kraftförsörjningen i Sverige som verksamheten med förnyelsebar energi skapar inte uppväger den skada som dämningen, korttidsregleringen och vattenavledningen till kraftstationen orsakar för konnektiviteten och vattenmiljön i Hovdalaån. Båtnad föreligger därför inte.

Avsaknad av båtnad utgör hinder för tillåtligheten på motsvarande sätt för det fall att ansökan enbart omfattar vattenverksamheten dämning, då kostnaderna ändå faller ut för restaurering av dammkropp, anläggande av fingaller och en ny faunapassage.

Eftersom båtnad är en förutsättning för tillåtlighet kan tillstånd inte lämnas, varför yrkande c) redan på denna grund i sin helhet ska avslås.

En vattenanläggnings laglighet ska prövas tillsammans med en ansökan om tillstånd till vattenverksamhet (se rättsfallen MÖD 2017:19 och MÖD 2017:45). Med anledning av att tillstånd inte lämnas ska därför inte heller anläggningen förklaras laglig. Yrkande b) ska därför avslås.

Mark- och miljödomstolen väljer dock att även pröva frågorna om sökt tillstånd är förenligt med lokaliseringsprincipen i 2 kap. 6 miljöbalken samt regeln i 3 kap. 1 § miljöbalken om god hushållning.

Länsstyrelsen har framfört att verksamheten strider mot 2 kap. 6 § miljöbalken gällande dess lokalisering. Det eftersom verksamheten inte kan förses med nödvändiga villkor till skydd för miljön på platsen genom att adekvata flöden kan säkerställas till faunapassagen.

Älvräddarna har anfört att med hänsyn till begränsad tillgång till vatten så är lokaliseringen olämplig.

Sökanden anser dock att användningen av marken för vattenkraftändamål får anses medföra en god hushållning från allmän synpunkt och att verksamheten inte står i strid med 3 och 4 kap. miljöbalken.

Mark- och miljödomstolens bedömning.

Stadgandet i 2 kap. 6 § miljöbalken innebär att en plats ska väljas som dels är lämplig, dels orsakar minsta möjliga olägenhet för människors hälsa och miljön. Det ska därför alltid övervägas om det finns alternativa platser som är bättre. Kraven begränsas dock av att verksamhetens ändamål ska kunna uppnås. Paragrafen får störst betydelse när en plats ska väljas för en ännu inte påbörjad verksamhet. Paragrafen gäller även vid utvidgningar av befintliga verksamheter eller utbyggnad av befintliga anläggningar (prop. 1997/98:45 del 2, s. 19 f.).

Enligt 3 kap. 1 § miljöbalken ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde ska ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Enligt förarbetena (prop. 1997/98:45 del 2, s. 29 f.) måste en avvägning göras mellan å ena sidan intresset av att bevara mark- och vattenområden för framtiden och å den andra sidan värdet av att ta dem i anspråk

för olika ändamål. Utgångspunkten för bedömning bör vara miljöbalkens övergripande mål i 1 kap. 1 § första stycket att främja en hållbar utveckling.

I den sistnämnda paragrafen stadgas bl.a. att bestämmelserna i balken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att ändamålet kraftverksproduktion är kopplat till förhållandena på den aktuella platsen.

Frågan är om ny faunapassage (dvs. utbyggnad av befintlig anläggning) skulle få en lämplig lokalisering.

Regeringen har föreslagit EU att Hovdala ska utses till Natura 2000-område. Vidare har området kring Hovdala kommit att omfattas av ett förslag att nybilda naturreservat. Efter genomgång av handlingarna i målet samt företagna syner bedömer mark- och miljödomstolen att området hyser mycket höga naturvärden, vilket ska beaktas vid lokalisering av faunapassage. Att anlägga en faunapassage i området skulle medföra en stor negativ påverkan på naturvärdena. Detta skulle inte vara en god hushållning. Med hänsyn till det ovan nämnda finner domstolen att det inte skulle bli en lämplig lokalisering att anlägga faunapassage inom området. Det skulle strida mot ovan angivna bestämmelser. Detta motiverar också ett avslag på ansökan om tillstånd.

Med hänsyn till mark- och miljödomstolens ställningstaganden ovan i frågan om både båtnad och lokaliseringsprincip saknas anledning att bedöma om tillåtlighet föreligger i frågan om miljö kvalitetsnormer enligt 5 kap. 4 § miljöbalken.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen finner inte skäl att ändra den tidigare fastställda avgiften för målets prövning.

Rättegångskostnader

Länsstyrelsen och Kammarkollegiet ska, när det behövs, enligt stadgandet i 22 kap. 6 § miljöbalken föra talan i målet. Båda myndigheterna är sådana motparter som enligt 25 kap. 2 § miljöbalken har rätt till ersättning för skäliga rättegångskostnader (18 kap. 8 § rättegångsbalken).

Länsstyrelsen har yrkat 121 600 kr i ersättning för sina rättegångskostnader. Sökanden bestrider det yrkade beloppet och uppger att bolaget är villig att vitsorda skäliga halva beloppet, dvs. 60 800 kr. Det av länsstyrelsen yrkade beloppet är enligt mark- och miljödomstolens bedömning skäligt i förhållande till målets omfattning. Sökanden ska därför ersätta länsstyrelsen med totalt 121 600 kr exkl. moms.

Kammarkollegiet har yrkat 33 489 kr i ersättning för sina rättegångskostnader. Sökanden medger och vitsordar som skäligt att till Kammarkollegiet utge 21 600 kronor. Det av Kammarkollegiet yrkade beloppet är dock enligt mark- och miljödomstolens bedömning skäligt i förhållande till målets omfattning. Sökanden ska därför ersätta Kammarkollegiet med totalt 33 489 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 3 mars 2022.

Urban Lund

Mats Käll

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Urban Lund, ordförande, och tekniska rådet Mats Käll samt de särskilda ledamöterna Mikael Svensson och Pehr Andersson.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.